

مرض کنم چون حالت ندارم معذرت می‌خواهم که عضویت کمیسیونها را قبول کنم

محمد هاشم میرزا - کمیسیون بودجه را بنده خیلی لازم میدانم و مرض میکنم خیلی اهمیت دارد اما کمیسیون مبتکرات و محاسبات و عرایض چندان اهمیتی نداشته و بعداً لازم میشود

سلطان العلماء - بنده در جلسه سابق راجع به شعبه‌ها عرض کردم که نه ماه گذشته و نوچه‌ها دردم میزان رسیده است و هنوز تجدید شعبات مدت‌ها نرسیده است و تصویب هم شد

رئیس - بلی تا دوم میزان شعباتیکه فعلاً موجود هستند باقی خواهند بود در دوم میزان تجدید میشود

آقای سردار معظم - (اجازه نطق) **رئیس** - بفرمائید

سردار معظم - نظر باینکه تقریباً دو یا سه روز بعد از تعطیل محرم باید شعب تجدید شود در ظرف سه روز هم یقین دارم نه طرح قانونی و نه لایحه پیشنهاد خواهد شد از این نقطه نظر بود که بنده عرض کردم که شعب پس از تجدید کمیسیونها را از روی آنجانی اعضای خود انتخاب کنند و اما اینکه

آقای محمد هاشم میرزا - فرمودند کمیسیون بودجه باید فوراً تشکیل بشود هیچ عیب ندارد اما کمیسیون بودجه حالا هیچ کار ندارد زیرا کمیسیون بودجه بالذات به وجود خودش اثر و فایده ندارد کمیسیون بودجه برای رسیدگی به بودجه است پس ابتدا باید از طرف دولت بودجه تهیه شده و به مجلس تقدیم شود و بعد به کمیسیون بودجه میرود ولی حالا که هنوز بودجه تهیه نشده و اطلاعات خارجی داریم که هنوز هیئت دولت هم بودجه را تهیه نکرده است و متأسفانه معلوم نیست به چه وقت معمول می‌شود و مجلس شورای ملی یکی از وظایف اولیه اش این خواهد بود که بعد از تعطیل محرم بدولت هر روز با آوری کنند که بودجه را بفرستند بنا بر این من مقتضی نمی‌دانم در تعیین کمیسیون اشتباه محله شود و تصور می‌کنم بهتر این باشد که شعب تجدید بشود و تجدید شعب هم مقارن خواهد شد با بعد از تعطیل محرم آنوقت پس از تجدید شعب از روی مطالعه کمیسیونها انتخاب می‌شود من هیچ نمی‌دانم اگر باین ترتیب عمل بکنند بکدام قسمت از وظایف مجلس اطمینان وارد می‌آید

رئیس - پس رأی می‌گیریم به پیشنهاد آقای سردار معظم که کمیسیونهایی که از شعب باید انتخاب شود بمانند برای دوم میزان آقایانی که با این ترتیب موافقت قیام کنند

(جمع کثیری قیام کردند)

رئیس - تصویب شد - پس فقط کمیسوزنی که امشب تعیین خواهد فرمود کمیسیون ارجح است و شش نفر خواهد بود

جلسه آینده شنبه چهاردهم محرم و دستور آن رسیدگی به اعتبار نامه های آقایان سیدالملك و شیخ المرافقین زاده و نجات و تعیین بقیه کمیسیونها خواهد بود و این که عرض کردم برای عضویت تحقیق انتخابات آذربایجان و در دهمه تانی ۳ نفر اکثریت پیدا کرده اند اشتباه عرض کردم فقط آقای سلیمان میرزا و آقای رکن‌الملك اکثریت حاصل نموده اند و با آقای مشیرالدوله ۳ نفر می

شوند و ۳ نفر دیگر باید انتخاب شوند (مجلس یکساعت و نیم از شب گذشته ختم شد)

جلسه ۲۵

صورت‌مشرع مجلس یوم پنجشنبه ۱۳۴۰ میزان مطابق چهارم صفر

مجلس یکساعت قبل از غروب در تحت ریاست آقای مؤتمن‌الملك تشکیل گردید

(صورت مجلس لایحه چهار شنبه چهارم شهر محرم الحرام مطابق یازدهم سنبله را آقای امیرناصر قرائت نمودند)

رئیس - آقای میرزاهاشم آشتیانی نسبت بصورت مجلس اعتراضی دارید؟

آقای میرزاهاشم - بنده در این خصوص که اسم بندرا درج و غائبین ثبت کرده‌اند عرضی داشتم چون امروز بنده مرخص بودم و بواسطه تب نتوانستم شرفیاب شوم قبلاً توسط ناظمین از آقای رئیس اجازه نمودم

رئیس - اصلاح میشود - غیر از این اعتراضی نیست (اظهاری نشد) صورت مجلس تصویب گردید کمیسیون خارج که سابقاً بنا بود انتخاب شود انتخاب شده است و گمان نمیکنم اعلام اسامی اعضاء مقتضی باشد چون تجدید انتخاب بیشتر میسر نیست پس فردا خواهد بود و مقارن تجدید هیئت رئیس کمیسیونها هم باید تعیین شود و کمیسیون خارج هم مجدداً باید انتخاب شود اینست که از اعلام اعضای کمیسیون خارج که انتخاب شده‌اند صرف نظر میکنیم - آقای سردار معظم (اجازه)

سردار معظم - عرض بنده مربوط بکمیسیون خارج نیست بنده می‌خواهم در مجلس شورای در زمینه رقایع اخیر که يك قسمت آن متوجه يك عضو مجلس شورای میشود چند کلمه عرض کنم اجازه میفرمائید یا خیر؟

رئیس - آن شخص کیست؟

سردار معظم - مشارالملك است

رئیس - راجع به آقای مشارالملك يك سوألی از طرف فتح‌الدوله به هیئت رئیس داده شده و تقاضای هم از طرف آقای حاج شیخ اسدالله رسیده که در این موضوع مذاکره کنند آنچه راجع به سوأل است معلوم است طرف خطاب هیئت وزراء هستند و هیئت وزراء هم روز یکشنبه بمجلس خواهند آمد وقتی که آمدند البته جواب سوأل را خواهند داد راجع به مذاکره جناب عالی و آقای حاج شیخ اسدالله هم اگر مقتضی میدانند بمانند برای روز یکشنبه

سردار معظم - عرایض من متوجه بدولت نیست که بروی یکشنبه بماند بلکه وظایفی است که مجلس نسبت باعضای خودش عهده دار است بنابر این يك اصل از قانون اساسی که راجع بصصوبت نمایندگان است ما را محصور میکند که در اولین موقع فرصت و اولین جلسه افتتاح مجلس اظهار عقیده بکنیم (گفتند صحیح است) حالا اگر اجازه میفرمائید عرایض خود را بنمایم

رئیس - دستور مجلس باخود مجلس است باینکه نیست اگر مجلس صلاح میدانند مذاکره شود - **سردار معظم** - تعیین صلاحیت یا عدم صلاحیت با حضرتعالی است

رئیس - خیر - صلاحیت این امر راجع به بنده نیست اگر مجلس مخالفتی ندارد بفرمائید مخالفتی نیست؟ (گفته شد خیر) - بفرمائید

نیست اگر مجلس مخالفتی ندارد بفرمائید مخالفتی نیست؟ (گفته شد خیر) - بفرمائید

سردار معظم - در موقعی که مجلس شورای ملی مثل سایر اهالی این مملکت مشغول به عبادت و تعطیل بود ما شنیدیم که توطئه کشف شده است و در آن توطئه اگر آنچه که گفته میشود راست باشد دو عضو مهم شرکت داشته اند که یکی ظهیر الاسلام است و دیگری مشارالملك - قسمت راجع به ظهیر الاسلام از وظایف من خارج است و در آن باب حرف نمی‌زنم اما قسمتی که مرا باینجا سوق داده است قسمت راجع به مشارالملك است البته بنده ابتدا ناگزیرم اظهار تأسف بکنم از فساد محیطی که چرا باید اشخاص در يك همچو توطئه‌ها شرکت بکنند که مقام و لباس آنها باید آنها را به ترویج نظم و امنیت وادار بکنند و خیلی هم سرور هستم از اینکه این توطئه کشف شده البته این قبیل مطالب هر چه زیاد تر تعقیب و کشف شود و مقصرین واقعی مجازات شوند جامعه و امنیت عمومی بیشتر محفوظ بماند بهین ملاحظه تصور میکنم مجلس شورای ملی هم بامن هم صدا باشد که باید حقوق افراد و اشخاص در مقابل امنیت هیئت اجتماعیه فدا شود تصور میکنم از همین نقطه نظر است که عملیاتی که سر از کشف این مسئله بعمل آمده است هنوز مجلس شورای ملی بطور صورت‌تالی می‌کند و منتظر است که بطور خوبی حقیقت کشف شود و پس از اطلاع از حقایق امر اظهار عقیده بکنند و اگر این حسن تدبیر و این علاقمندی نباشد شاید سایر آقایان نمایندگان هم مثل بنده که منحصر برای حفظ حقوق مشارالملك در اینجا آمده‌ایم و عرایض خود را عرض میکنم نسبت بسایر افراد اظهاراتی می‌کنند فقط علاقه مندی بسلامت و امنیت عمومی است که فعلاً نمایندگان را دعوت بسکوت کرده است

مسرت دیگری هم گمان از کشف این توطئه دارم بواسطه محفوظ ماندن دو عضو مهم دولت است که تمام ما علاقه بصصون بردن این دو نفر داریم برای اینکه ما طرفدار اشخاص نیستیم بلکه طرفدار اعمال اشخاص هستیم و این دو عضو مهم دولت در مدت زمانداری خودشان خدماتی بدولت کرده‌اند که کلبه علاقه‌مندان بمملکت را وادار بقدردانی از ایشان مینماید لهذا من از محفوظ ماندن آنها بی نهایت سرور هستم و خدمات آنها هم محتاج به عرایض بنده نیست اگر بخواهم عرض کنم يك مطلب کافی است و آن مرتفع کردن آثار قرار داد است که زمانداران حال به موفق برفع آن شده‌اند با تمام این تفصیل اصل دوازدهم قانون اساسی مرا وادار به باره اظهارات میکند و این اظهارات من هم هیچ از نقطه نظر طرفداری و حمایت از مشارالملك نیست من با شخص ایشان کار ندارم ایشان دو سمت داشتند يك سمتش مربوط به بنده نیست بلکه نظر من فقط متوجه بمشارالملك نماینده ملت ایران و عضو مجلس شورای ملی است اگر چه هنوز از مجلس تکلیف نمایندگانم آقای مشارالملك معین نشده است ولی مادام که این اسم روی مشارالملك است قانون اساسی مال حمایت خودش را روی سر مشارالملك و امتثال او هم از اینکه در کار باشد یا نباشد گسترده است و در همین ضمن باید توضیح بدهم که مقصود من حمله بدولت هم نیست سوء تقاضا نمود متد اعمال دولت نیست و

نی‌خواهم فعلاً در اینجا اظهاری در این زمینه کرده باشم فقط من میگویم اصل دوازدهم قانون اساسی باید محفوظ بماند قانون اساسی میگوید که هیچ حق و هیچ عنوانی نمیتوان متعرض اعضای مجلس شورای ملی شد مگر با موافقت خاصه آنها با اطلاع و تصویب خود مجلس شورای ملی بنا بر این مقتضی بود که اگر مشارالملك شرکت در این توطئه داشت ابتداء مراجعه بمجلس شورای ملی میشد و با تصویب مجلس هر نوع مجازاتی که مقتضی بود در باره او اجرا میشد در صورتیکه فعلاً می‌شویم مشارالملك را تعقیب کرده‌اند و رفته است اگر این مطلب حقیقت داشته باشد من از مجلس شورای ملی و همچنین از رئیس محترم مجلس استدعا خواهم کرد که مداخله بفرمایند در هر جائی که مشارالملك هست متوقف باشد و بماند تا آنکه هر تصمیمی نسبت بایشان گرفته میشود با اطلاع مجلس شورای ملی باشد و خارج از اطلاع و تصویب مجلس نباشد باز هم تکرار میکنم قصد این نیست که اگر مشارالملك در این توطئه شرکت کرده است از مجازات معاف باشد نه بلکه معتقد هستم که حقیقت همیشه باید مکشوف بشود که هر کس مقصر است بدون ملاحظه مقام ورتبه باید مؤاخذه و باز خواست شود ولی مشارالملك وکیل مجازاتش هم باید در تحت نظر مجلس شورای ملی باشد همچنین استظهارش هم در تحت نظر مجلس باشد این قضیه را که عرض کردم برای شخص مشارالملك نیست بلکه راجع باصل دوازدهم قانون اساسی است و استدعا میکنم مجلس شورای ملی بنام حفظ قانون اساسی دقتی که لازم است در این زمینه بنماید (گفته شد صحیح است)

رئیس - آقای حاج شیخ اسدالله (اجازه)

حاج شیخ اسدالله - بنده وارد در اصل این قضایای اخیر میشوم هم چنان که آقای سردار فرمودند مجلس شورای ملی منتظر است پس از کشف يك سلسله حقایق راجع بوقایع اخیر آنوقت نظریات خودش را اظهار کند ولی نسبت به آقای مشارالملك چون یک نفر نماینده ملت است و تا زمانی که اعتبارنامه ایشان را مجلس رد نکرده است سمت نمایندگی دارد مطابق اصل دوازدهم قانون اساسی کسی نمیتوان بدون تصویب و موافقت مجلس شورای ملی نسبت بیک نماینده بی احترامی کند چنانکه همه آقایان میدانند به آقای مشارالملك نسبتهای داده میشود ولی حقیقت معلوم نیست که این نسبتها صدق است یا کذب و در صورت صدق تاچه درجه میتوان این نسبتها را مدلل کرد همه میدانند نسبت بآقای مشارالملك هیچ رسیدگی بعمل نیامده است و آقای سردار فرمودند که مجلس باید اقدامی بکنند که در هر نقطه آقای مشارالملك هستند متوقف باشند بنده این عقیده را ندارم بلکه عرض میکنم مجلس باید اقدامی بکنند که مشارالملك را بطهران هودت دهند که با حضور خود مشارالملك و در تحت نظریات مجلس شورای ملی رسیدگی بعمل بیاید (گفته شد صحیح است) اگر هر آینه نسبت سوئی که باو میدهند بخدای نکرده واقعیت پیدا کرد و معلوم شد آنوقت باز در تحت نظریات مجلس باید مجازات شود - فرق نمیکند اگر یک نفر نماینده خدای نکرده مرتکب جنحه و

جنایاتی گردد باید مجازات شود قانون اساسی نماینده را از مجازات مصون نمیکند میگوید باید در تحت نظریات مجلس مجازات شود آقای مشارالملك هم راجع باین نسبتهایی که بایشان میدهند باید در تحت نظر مجلس شورای ملی معاکه شود اگر کسی خدای نکرده نسبتها صدق باشد باید مطابق قانون مجازات شود و اگر صدق نباشد آنوقت نسبت بیک نفر نماینده که توهمین وارد شده خود دولت باید جبران کند و بهینطور بواسطه این بی احترامی ها که بایشان شده از طرف مجلس باید مساعدت شود و حفظ حیثیات ایشان بشود

رئیس - البته تصدیق خواهید فرمود که حفظ و مصونیت یک نفر وکیل و رعایت اصل دوازدهم قانون اساسی اختصاص بر ریاست مجلس ندارد این يك چیزی است که راجع بفرود و کلا است که باید سعی و اهتمام داشته باشند که اصل دوازدهم قانون اساسی که راجع بخود آقایان و مصونیت آنها است محفوظ بماند - معذالك بنده در این چند روزه در فیصل مجلس بقدری که مقتضی بود اقدام کردم بعد از آنکه

شنبه شد که توطئه کشف شده و اسم مشارالملك هم برده میشد بنده احتیاطاً به آقای رئیس الوزرا بیغام نمودم که اگر تعرض نسبت به آقایان و کلا شود باید بتصویب مجلس باشد بعد از این بیغام يك رقه از طرف آقای رئیس الوزرا خطاب بمجلس رسید که مشارالملك مطنون است و موافق اصل دوازدهم قانون اساسی بمجلس مراجعه میشود که سلب مصونیت از او بشود و او را تعقیب نمایند چون بنا بود روز بعد هیئت وزراء بیایند در مجلس معرفی شوند و بنده میدانستم بمجدد وصول يك رقه شاید آقایان و کلا قانع نشوند و توضیحاتی از آقایان وزراء بخواهند این بود که

بنده خیال کردم بهتر این باشد آن رقه در موقعیکه آقایان وزراء برای معرفی بمجلس می‌آیند قرائت شده و آقایان نمایندگان هر گاه توضیحاتی لازم بدانند آنوقت بخواهند ولی تشکیل هیئت وزراء برای باره پیش آمده‌ای غیر متفرقه دو روز بتأخیر افتاد در این ضمن بنده شنیدم که آقای مشارالملك مسافرت کردند فوراً رقه بر رئیس الوزرا نوشتم که بنده برای سلب مسئولیت خود در مقابل مجلس بهیئت دولت اطلاع میدهم که اگر برضد اصل دوازدهم قانون اساسی نسبت بیک نمایندگان تعرض شده باشد تمام مسئولیت متوجه هیئت محترم دولت خواهد بود در جواب رقه بنده یکساعت قبل مراسله دیگری از آقای رئیس الوزرا رسیده مشر بر اینکه تلگراف کرده ام مشارالملك در همدان توقف نماید تا هلت مسافرت ایشان معلوم گردد بنابر این سعی کرده ام که آقای مشارالملك از خاک ایران خارج نشوند دیگر مابقی اقداماتش باخود مجلس است و در غیاب آنقدر که مقتضی بود بنده اقدامات کرده‌ام البته خود آقایان و کلا هر اقداماتی که لازم است خواهند نمود اگر صلاح بدانند در مجلس علنی والا کمیسیون معین شود و اقدامات مقتضیه بعمل آید

سردار معظم - بنده باندازه سهم خود بدو آاز آقای رئیس تشکر میکنم در اوقاتی که مجلس جلسات

عربی نداشته است اقدامات مقتضیه را فرموده و مراعات ضبط قانون اساسی را به هیئت دولت خاطر نشان فرموده و اندیشه‌ها بنده بودم مشارالملك را تبعید کرده‌اند و البته تصدیق میکنم که تبعید هم یک نوع مجازاتی است که ممکن است نسبت بمقصرین اعمال شود از این نقطه نظر بود که بنام اصل دوازدهم قانون اساسی عرض کردم که اعمال این مجازات در حق نماینده فرمودند معلوم میشود که آقای مشارالملك خودشان مسافرت نمودند - بنده عرض نکردم خودشان مسافرت نمودند و بدل شده است قرائت شود تا مطلب مکشوف گردد

سردار معظم - البته اگر قرائت شود عیبی نخواهد داشت

(آقای امیرناصر مراسله اول را بمضمون ذیل قرائت نمودند)

ریاست محترم مجلس شورای ملی دام بقائه از چند روز قبل راجع بسوء قصدی که نسبت بسو نفر از اعضاء دولت کشف شده بود اشخاصی مورد سوء ظن واقع شده دستگیر شدند ضمناً از قرار راپورت معکبه آقای مشارالملك نیز در عداد مظنونین واقع و حکومت نظامی تقاضای جلب و استتطاق ایشانرا نموده بملاحظه رعایت اصل دوازدهم قانون اساسی استحضار خاطر محترم را لازم دانسته زحمت افزا گردید

رئیس - دفعه ثانوی است قرائت میشود

(آقای امیرناصر دفعه مزبوره را بانضمام سواد مراسله معاکات نظامی بمضمون ذیل قرائت نمودند)

ریاست محترم مجلس شورای ملی شیدائار کانه در تکمیل مراسله نمره (۹۸۱۰) مورخه دوم برج جاری اینک مواد مراسله که از معاکات نظامی نوشته اند و برای مزید اطلاع خاطر شریف ارسال میگردد (سواد مراسله معاکات نظامی)

(مقام متبحر ریاست وزراء عظام دامت شوکته) نظر باینکه آقای مشارالملك وزیر دربار متهم با اقدام بر علیه حکومت وقت و تشکیل و تأمین کمیته تروریسم بر علیه امنیت داخلی و سوء قصد نسبت به حضرت اشرف عالی و حضرت اشرف آقای وزیر جنگ و چند نفر میباشند لذا جلب و استتطاق مشارالیه ضرورت فوری دارد دلائل و اماراتی که بر اتهام مشارالیه بوده است و افشاء آن اقتضا مینماید عبارت است از راپورتی که بوذارت جلیله جنگ رسیده و اظهارات حسن آقا و محمدعلی منظور نظام و میرزا احمدخان برادر سالار مازندرانی و استتقات فلا معلمان معظم‌الملك و امارات و قرائن قوه اظهار اشخاص مزبوره را تأیید مینماید و آنچه از اظهارات ظهیر الاسلام نیز موید این معنی است و شواهد و قرائن خارجه دیگر که ذکر چگونگی آن مخالف اقتضا ترتیبات استتقاقیه است اگر چه نمایندگان مشارالیه هنوز رسمیت و تأمین نیافته تا احتیاج قطعی در جلب و استتطاق مشارالیه باستحضار مجلس مقدس شورای ملی داشته باشد ولی چون مشارالیه وزیر دربار و نمایندگان ایشان مورد ظن و احتمال میباشد لهذا

عربی نداشته است اقدامات مقتضیه را فرموده و مراعات ضبط قانون اساسی را به هیئت دولت خاطر نشان فرموده و اندیشه‌ها بنده بودم مشارالملك را تبعید کرده‌اند و البته تصدیق میکنم که تبعید هم یک نوع مجازاتی است که ممکن است نسبت بمقصرین اعمال شود از این نقطه نظر بود که بنام اصل دوازدهم قانون اساسی عرض کردم که اعمال این مجازات در حق نماینده فرمودند معلوم میشود که آقای مشارالملك خودشان مسافرت نمودند - بنده عرض نکردم خودشان مسافرت نمودند و بدل شده است قرائت شود تا مطلب مکشوف گردد

سردار معظم - البته اگر قرائت شود عیبی نخواهد داشت

تصویب نامه در مورد خود هر کدام بهر مبلغی که ضمانت وجهی را نمودند ملزم بادی آن باشند و مقابل این تصویب نامه و ضمانت معتبرین ماهی سی هزار تومان در چهار ماه قسوس و جدی و دواتم و درخواست بیجی بیل قسمتی از سی هزار تومان به اهالی قرض خواه گیلان پرداخته شد.

در گسایته سابق نیز به موجب تصویب نامه ۱۴۵۴ مورخه ۲۵ حیل ۱۳۰۰ که ساد آن به نمره ۲ ضمیمه است برای رعایت ملاکین فوق الذکر مبلغ ۶۰ هزار تومان تصویب شد که از بانک شاهنشاهی استقراض و به هاجرین گیلانی داده شده و در عوض املاک آنها رهن گرفته شود که در انقضای مدت اگر باین خود را نپرداختند املاک آنها ضبط شود در اجرای این تصویب نامه بواسطه حاضر نشدن بانک بادی تمام وجه استقراض فقط پانزده هزار تا چهارصد تومان در برج شور بشراطی گذر تصویب نامه ذکر شده بود پراخته شد و بقیه نادیده نگردید برای اینکه مشارالیهم بتوانند باو طمان خود مراجعت کنند اخیراً در برج سرطان بوزارت مالیه اجازه داده شد که پانزده هزار تومان دیگر باهروط تصویب نامه ۱۴۵۴ علاوه بر قرضه های سابق در مقابل زمین املاک آنها بملاکین مشارالیهم پرداخته شود.

نظر باینکه هنوز قسمتی از حضرات علماء و ملاکین گیلان نتوانسته اند باو طمان خود معاونت نمایند و قادر بر خرج مسافرت نیستند و علاوه اقامت آنها در مرکز بانداشتن وسائل اعانه جز زحمت و مشقت برای خودشان و بالتبعیجه برای دولت نتیجه ندارد دولت مقتضی میداند پانزده هزار تومان دیگر با شرائط فوق به آقایان قرض داده شود مراتب را اطلاهاً اشعار داشت که در صورت تصویب مجلس مقدس شورایی قرار پرداخت آن داده شود رئیس - این لایحه بکمیسیون بودجه ارجاع می شود.

سردار معظم - اسامی قرض گیرندگان هست.

رئیس - خیر آقا ممکن است از کمیسیون بودجه بخواهند راجع با اختیار نامه امیر کل که مخالفتی نبود باید رأی بگیریم آقایانیکه و کالت ایشان را تصویب می کنند قیام فرمایند (عده قلیلی قیام نمودند).

رئیس - تصویب نشد همدانه بین ایران و افغانستان قرائت و بعد بکمیسیون خارجه مراجعه می شود (بعضون ذیل قرائت شد).

(مواد همدانه دولت علیه ایران و دولت افغانستان) چون جهت جامعه اسلامی و روابط نژادی و ملائق حسن مجاورت و همسایگی دولین ایران و افغانستان اقتضا داشت که مرادوات حسن و روابط دوستانه بین الدولین بوسیله انعقاد یک عهد نامه مستحکم گردد لهذا برای اجرای این مقصود مقدس اعلیحضرت شاهنشاه ایران جناب حاج میرزا حسنخان معتمد السلطنه وزیر امور خارجه و اعلیحضرت امیر افغانستان جناب سردار عبدالعزیز خان وزیر مختیر و ایلچی معتمد خود را وکلای مختار خود تعیین نموده و مشارالیها پس از مبادله اختیار نامه های رسمی خود فصول ذیل را منعقد نمودند.

فصل اول - از امروز به بعد دوستی صادقانه و

مناسبات حسنه فیما بین ایران و افغانستان و اتباع دولین منبورتین برقرار خواهد بود.

فصل دوم - سفرای کبار و وزرای مختار و شازدگان عالی هریک از دولین معظمتین متعاهدین در دربار یکدیگر را از کلیه حقوق و امتیازاتیکه بموجب عادات و رسوم بین المللی معمول و مقرر شده است بهره مند خواهند بود.

فصل سوم - اتباع دولین متعاهدین خواه در موقع مسافرت و خواه در موقع اقامت مورد احترام واقع شده و کاملاً در حمایت مأمورین متبوعه خودشان خواهند بود.

فصل چهارم - اتباع دولین متعاهدین مقیم یا مسافر در ممالک همدیگر تابع قوانین محلی بوده مرافقه و مناقشه و جنجه و جنایت آنها در محاکم عدلیه محلی ایران و افغانستان رسیدگی و تسویه خواهد گردید. مأمورین سیاسی قونسولگری طرفین معظمتین بهیچوجه حق دخالت در مسائل قضائی ام از حقوق و جزائی اتباع خود در خاک یکدیگر نداشته و مرجع کلیه دعاوی اتباع دولین محاکم داخلی دولت متوقف فیها خواهند بود.

فصل پنجم - دولین معظمتین متعاهدین حق خواهند داشت قونسول ژنرال و قونسول ویس و قونسول یا وکیل قونسولگری برای اقامتی در شهر های عده و مراکز تجارتی مدت یکدیگر مأمور نمایند ولی مأمورین مزبور وقتی شروع بانجام وظایف مأموریت خودشان خواهند نمود که مطابق معمول دولت متوقف فیها تصدیق نامه دولت مأموریت آنها صادر شده باشد.

فصل ششم - اتباع دولین در ممالک یکدیگر از کلیه خدمات نظامی و سایر وظایفیکه مخصوص با اتباع داخله هر دولت است معاف و مستثنی خواهند بود.

فصل هفتم - در صورت تصویب فراریکی از اتباع دولین متعاهدین بمملکت دیگری مأمورین دولین معظمتین حق خواهند داشت که بوسیله مجاری سیاسی اداره او را بمملکت خود تقاضا نمایند و از طرف حکومت از این مساعدت خودداری نخواهد شد ولیکن مفسرین سیاسی از این ترتیب مستثنی خواهند بود.

فصل هشتم - برای استحکام مناسبات و داد و پیو روابط تجارتی طرفین متعاهدین عهد در قرارداد های لازمه بمناسبت تجارتی و رسومات گمرکی و مبادلاتیستی و تنگرافی باسرع اوقات ترتیب داده و پس از انقضای و تصدیق بموقع اجرا گذارده خواهد شد.

فصل نهم - وقوع جنگ بین یکی از دولین متعاهدین با دولت ثالثی موجب حدوث خلل در روابط دوستی و مودت بین طرفین نبوده و طرف دیگر ملزم خواهد بود که از تسهیل بجات موفقت دولت دشمن بر طبق قوانین بیطرفی اجتناب کند.

فصل دهم - برای اینکه دوستی و اعتماد صادقانه موجوده بین مملکت شاهنشاهی ایران و مملکت پادشاهی افغانستان کامل مشهود گردد دولین متعاهدین مصمم شده اند که کلیه اشکالات مهمه و اختلافات حاصله بین خود را که بطرز مطلوبی از راه مذاکرات سیاسی خاتمه پذیر نگردد مطابق مقررات و عادات بین المللی مسئله را بحکایت رجوع نمایند و نیز طرفین متعهد

میشوند که از روی صمیمیت کامل احکام صادره را بموقع اجرا گذارند.

فصل یازدهم - این عهدنامه به نخستین زبان فارسی نوشته میشود.

فصل دوازدهم - نمایندگان طرفین متعاهدین متعهد میشوند که در مدت ۳ ماه از تاریخ امضاء در صورت امکان زودتر اسناد لازمه دائر بتصدیق عهدنامه را در طهران یا کابل مبادله نمایند بنابه علیهذا نمایندگان طرفین متعاهدین این عهدنامه را امضاء و مهر نمایند.

طهران بتاریخ ۱۵ شهر شوال المکرم ۱۳۳۹ مطابق اول سرطان ۱۳۰۰ امضاء وزیر امور خارجه دولت علیه ایران (حسن معتمد السلطنه) امضاء عبدالعزیز سفیر دولت علیه افغانستان.

رئیس - عهد نامه دیگری است بین دولین ایران و چین قرائت میشود: (آقای امیر ناصر بهضمون ذیل قرائت نمودند) (سواد همدانه مودت فیما بین دولت علیه ایران و چین)

چون اعلیحضرت اقدس شاهنشاهی ایران و جناب رئیس جمهوری چین هر دو بالسویه واز صمیم قلب مایل هستند روابط دوستی و مودت فیما بین دو دولت برقرار داشته و آن بوسیله همدانه مودت کالمقابلیه بجهت اتباع طرفین متعاهدین مفید و سودمند باشد محکم نمایند لهذا وکلاء مختار خود را برای حصول باین مقصود از فراو ذیل معین نمودند.

اعلیحضرت اقدس شاهنشاه ایران جناب میرزا اسحق خان معتمد الدوله ایلچی مخصوص و وزیر خردشان در دربار ایتالی را جناب رئیس جمهوری چین جناب (وان گراکی) ایلچی مخصوص و وزیر مختار خودشان دربار ایتالی را.

بعد از آنکه وکلاء مزبور در رم اجلاس نموده و اختیار نامه های خود را مبادله کرده و آنرا موافق قاعده و مرتب به ترتیبات شایسته یافته در مفاد فصول ذیل متفق الوای شدند.

فصل اول - از امروز به بعد دوستی صادقانه و مناسبات حسنه فیما بین ایران و چین و اتباع دولین مزبورین برقرار خواهد بود.

فصل دوم - سفرای کبار و وزرای مختار و شازدگان هر یک از دولین معظمتین متعاهدین بشوایند و تمام اجزای سفارتی آنها در ممالک طرفین مثل سفراء و مأمورین سیاسی دول متحابه کاملاً الوداد پذیرفته شده همان رفتار و کاملاً همان احترامات و امتیازات را غیر از رسیدگی بمرافعات تبیه دولت خود خواهند بود.

فصل سوم - اتباع دولین معظمتین متعاهدین خواه در موقع مسافرت و خواه در موقع اقامت مورد احترام واقع شده و کاملاً در حفظ و حمایت احکام آن مملکت و مأمورین دولت متبوعه خودشان خواهند بود.

فصل چهارم - اتباع معظمتین متعاهدین مقیم یا مسافر در ممالک همدیگر تابع قوانین محلی بوده مرافقه و مناقشه و جنجه و جنایت آنها در محاکم محلی ایران و چین رسیدگی و فیصله خواهد گرفت فصل پنجم - دولین معظمتین متعاهدین حق خواهند داشت قونسول ژنرال و قونسول ویس قونسول یا وکیل

قونسول برای اقامت در شهرهای عده و در بنادر مملکت یکدیگر که این قبیل مأمورین مجاز به اقامت در آنجا هستند مأمور نمایند و مأمورین مزبور باستثنای حق رسیدگی بامور مرافقه و مشاجره و جنجه و جنایت تبیه از تمام حقوق و امتیازات که بمأمورین قونسولگری دول کاملاً الوداد داده شده بهره مند خواهند بود مأمورین مزبور باید قبل از شروع به انجام وظایف مأموریت خودشان مطابق معمول تصدیق نامه مأموریت را (اگر گوشتی) از دولتی که در مملکت او که در مملکت او اقامت خواهند داشت تحصیل نمایند.

دولین متعاهدین اگر مایل شدند یکدیگر از تجارت را بهست جنرال قونسول یا ویس قونسول یا وکیل قونسول معین نمایند مأموریت آن افتخاری خواهد بود.

فصل ششم - این عهدنامه در چهار نسخه به السنه فارسی چینی و فرانسه نوشته خواهد شد اگر اختلافی در تعبیر عبارت فارسی یا چینی روی دهد مطابق نسخه فرانسه که برای طرفین واجب الا اجرا است قطع خواهد شد.

فصل هفتم - این عهدنامه موافق قوانین مملکت ایران و چین بتصدیق اعلیحضرت شاهنشاه ایران و رئیس جمهوری چین رسیده هر چه زودتر مبادله خواهد شد.

لهذا وکلاء مختار این عهدنامه را امضاء نموده و بهر خود مهور داشتند در شهر دم بتاریخ روز شنبه ۱۲ شهر رمضان یکهزار و سیصد و سی و هشت هجری و غیره ژون یکهزار و نهصد و بیست میلادی سال هم جمهوری چین.

امضاء: میرزا اسحق خان معتمد الدوله (مجل مهر) امضای فرانسه.

امضاء: وان گوان کی (مجل مهر) بخت چینی.

رئیس - بکمیسیون خارجه ارجاع میشود چیزیکه از دستور امروز باقی میماند تعیین شعبات است بعد وقتیکه بیرون تشریف میبرند تعیین چهار کمیسیون از شعبات عده حاضر ۷۷ نفر است هر شعبه ۱۳ نفر خواهد بود غیر از شعبه ششم که دوازده نفر است.

(آقای سهام السلطان اسامی نمایندگانرا استقراع نموده و شعب شش گانه بموجب شرح ذیل بفرجه معین شدند)

شعبه اول آقای نصره الدوله - آقای جلیل الدوله آقای مؤتمن السلطنه - آقای ارباب کیخسرو - آقای معنی العلماء - آقای آقا سید یعقوب - آقای صدرائی آقای عماد السلطنه خراسانی - آقای ملک الشعراء آقای حکیم الملک - آقای دکتر اقدان - آقای نصیرد یوان - (بعضی گفتند دوازده نفر شد فرمودند ۱۳ نفر)

رئیس - دوازده نفر را اول می نویسند بعد پنج نفر باقی مانده را بین شعب تقسیم مینمایند.

شعبه دوم - آقای حاج میرزا اسدالله خان، آقای صدر الاسلام - آقای معتمد السلطنه - آقای آصف الممالک - آقای شریعتدار - آقای رفعت الدوله آقای سردار معتمد کردستانی - آقای آقا شیخ محمد جواد - آقای مستشار السلطنه - آقای مدرس - آقای نصیر السلطنه - آقای آقا میرزا ابراهیم قی.

شعبه سوم - آقای میرزا علی کازرونی - آقای حاج شیخ اسدالله - آقای حاج معین السلطنه - آقای مستوفی الممالک - آقای سدید الملک - آقای تدین آقای عمید الممالک - آقای مشیر الدوله - آقای حاج آقای شیرازی - آقای حائری زاده - آقای احتشام الدوله - آقای معید السلطنه (گفته شد وزیر است)

رئیس - عطفی است خارج میشود (آقای سهام السلطان مجدداً استقراع نموده آقای امین استخراج شد)

شنبه چهارم آقای منصور الملک - آقای سید فاضل - آقای وقار الملک - آقای رئیس التجار - آقای معتمد الدوله - آقای سلطان العلماء - آقای آقای آقا میرزا ابراهیم خان - آقای نظام الدوله - آقای فتح الدوله - آقای فضلقرخان - آقای سردار معظم خراسانی - آقای آقا میرزا محمد نجات شعبه پنجم آقای آقا سید کاظم یزدی - آقای عماد السلطنه - نماینده اصفهان آقای حاج میرزا مرتضی - آقای سهام السلطان - آقای بیان الملک - آقای بیان الدوله - آقای سردار معتمد - آقای امیر ناصر - آقای شیخ العراقین زاده - آقای میر سید حسن کاشانی - آقای طباطبائی - آقای عدل السلطنه

شعبه ششم آقای صمصام السلطنه آقای افغان السلطان - آقای رکن الملک - آقای آقا شیخ ابراهیم زنجانی - آقای امین التجار اصفهانی - آقای سلیمان میرزا - آقای محمد هاشم میرزا - آقای مؤتمن الملک - آقای مساوات - آقای آقا میرزا هاشم آشتیانی - آقای شیخ الاسلام لاری - آقای فهیم الملک

رئیس عده حاضر را که مرض کردم هفتاد و هشت نفر است چون دو نفر (آقای اسیراعلم و عمید السلطنه) خارج شده اند هفتاد و پنج نفر می ماند لذا هر شعبه ۱۲ نفر خواهد بود غیر از شعبه اول و دوم و سوم که سیزده نفر خواهد بود.

سهام السلطان بقیه اسامی استخراج میشود شعبه اول آقای مستشار الملک

رئیس حاضر نیستند محسوب نمیشود **سهام السلطان** شعبه اول آقای شیخ الاسلام اصفهانی شعبه دوم آقای آقا میرزا طاهر تنکابنی **رئیس** کمیسیونهاییکه حالا باید تشریف ببرند و از شعبات معین فرمایند کمیسیون بودجه ۸ نفر کمیسیون معانیات مجلس ۶ نفر کمیسیون عرایض و مرخصی ۶ نفر کمیسیون متبکرات ۶ نفر بملاده ۳ نفر کسر امضاء کمیسیون تحقیق انتخابات آذربایجان هم باید معین شود ۳ نفر معین شده اند ۳ نفر دیگر باید معین شود فراموش نشود چون مدتی است ۳ نفر که معین شده اند منتظر تکمیل عده هستند ۳ نفر که معین شده اند آقای مشیر الدوله و آقای سلیمان میرزا و آقای حوکن الملک هستند

جلسه آینده روز شنبه ۳ ساعت قبل از غروب خواهد بود دستور هم تعیین هیئت رئیسه است مجلس موقع مغرب ختم شد

جلسه ۳۶

صورت مشروح مجلس یوم شنبه ۱۵ میزان ۱۳۰۰ مطابق ششم صفر المظفر سنه ۱۳۴۵

(مجلس یکساعت قبل از غروب در تحت ریاست آقای مدرس نایب رئیس تشکیل گردید)

(صورت مجلس یوم پنجشنبه سیزدهم میزان مطابق چهارم شهر صفر آقای آصف الممالک قرائت نمودند)

نایب رئیس - آقای آقا میرزا ابراهیم قی (اجازه نطق)

آقای میرزا ابراهیم - در صورت مجلس بنده را در جلسه گذشته هاب بدون اجازه نوشته اند در صورتیکه بنده اطلاع داده بودم.

نایب رئیس - اصلاح میشود - آقای آقا سید یعقوب (اجازه)

آقای سید یعقوب - راجع به آن پیشنهادی که از طرف هیئت دولت درباره مهاجرین گیلان بمجلس آمده بود بنده شرمی داشتم که اگر مجلس اجازه میدهد عرض کنم

نایب رئیس - حالا موقع آن شرح نیست ممکن است در آخر مجلس اظهار نمایند - کمیسیون که برای تحقیق انتخابات آذربایجان در سابق معین شده بود ۳ نفر انتخاب شده بودند ۳ نفر دیگر هم انتخاب شده اند - آقای بیان الدوله با ۲۷ رأی آقای آقا سید یعقوب با ۳۳ رأی - آقای مستشار السلطنه با ۱۹ رأی - دستور امروز انتخابات هیئت رئیسه است ولی کاغنی از مهاجرین گیلان رسیده است اگر اجازه میفرمایند اول قرائت شود بعد شروع بانتخاب هیئت رئیسه گردد.

(آقای آصف الممالک بهضمون ذیل قرائت نمودند) مقام منبع معترم ریاست مجلس شورای ملی دامت شوکته

نظر باینکه تضمینات و فشار و مصائب با اهالی گیلان بقسمی فوق العاده است که نمیتوان بیش از این خودداری نمود نظر باین که با کمال تأسف اهالی گیلان در مجلس شورای ملی نماینده ندارند با کمال احترام از حضور مبادک تقاضا و استدعا می نمایم مقرر فرمایند یکمده از وکلای معترم مجلس معین شده کمیسیون در مجلس محترم منعقد فرموده و چند نفر از معتمدین اهالی گیلان هم حاضر شده خاتمه به اوضاع حالیه گیلان بنده بدیهی است تصدیق میفرمایند که این استدعا شروع در دوره های گذشته بمجلس محترم سابقه داشته مخصوصاً منتظریم هر چه زود تر استدعا ماها بموقع اجرا رسیده و تشکیل کمیسیون گیلان با اهالی اعلام فرمایند

نایب رئیس - مهاجرین تقاضای همه کمیسیون کرده اند البته معلوم است و کول بنظر مجلس شورای ملی است حضرت والا شاهد زاده سلیمان میرزا (اجازه)

سلیمان میرزا - بیچاره بدبخت مهاجرینی که از گیلان آمدند انصافاً راجع بصدمات و زحمانی که این بدبختها در این مدت متحمل شده اند هر چقدر گفته شود کم است بنده محتاج نمیدانم که شرح مفصل در این موضوع صحبت کنم که چقدر باین

بدینجهان صلح رسیده و چه گرفتاریها و تلخیها داشته اند بیچاره این يك قسمت اهل مملکت بدبخت تر از همه هستند و در موقعی که از يك قسمت مملکت به قسمت دیگر پناه آورده اند آطوریکه باید و شاید از آنها پذیرائی و نگاهداری نشده است هر چند که از ولایات مقدس ازادی اعانه داده شده ولیکن معاسیات این عسایندات هم مانند سایر محاسبات دولت معلوم نیست و نمی دانم به محل مخصوص خود به مصرف رسیده یا نه البته اگر رسیدگی به معاسیات دوره های فترت بشود معلوم خواهد شد در هر حال بنده گمان میکنم هیچیک از آقایان که اینجا تشریف دارند مخالف نخواهند بود که باین يك مشت اهالی وطن همدار و مساعدت بشود (اغلب تصدیق نمودند) و تصور میکنم همه آقایان و کلاه حاضر هستند بهر نوعیکه ممکن است چه بدولت توصیه و تحاضید بشود چه اقدامات مقتضیه دیگری بشود که این يك مشت جماعت مهاجر بیچاره که در اینجا چیزی ندارند در این موقع زمستان تلف نشوند البته مملکت ما آنقدرها جمعیت ندارد که بدینجهان در هر واقعه هزاران صد هزاران تلفات بشود و بالاخره ممکن است که از حیث سکنه کم جمعیت است روز بروز از عده اش بکاهیم باید البته سعی کنیم که حتی الامکان يك نفر از اهالی مملکت ما کم نشود بلکه باید کوشش کنیم که بر جمعیت مملکت بیفزاییم (گفته شد صحیح است) زیرا در دنیا حکومت و حاکمیت بنا بر اکثریت است هر چه جمعیت ایران زیادتر بشود البته اهمیت او زیادتر خواهد شد و موقعیتش در همه کارها بیشتر خواهد بود فقط چیزیکه باقی میماند و باید عرض کنم این است که موافق نظامنامه داخلی يك کمیسیون که هموطنان عزیز ما خواسته اند یا باید از طرف دولت پیشنهاد بشود یا از طرف و کلاه چون آقایان گیلانیها پیشنهاد کرده اند که از طرف و کلاه باید معین شود بنده که بکفر از نمایندگان هستم اول کسی هستم که پیشنهاد يك کمیسیون را از برای کمک و مساعدت با اهالی گیلان قبول میکنم و گمان میکنم سایر آقایان نمایندگان هم با بنده موافق باشند (اغلب تصدیق نمودند) بنابراین لازم نیست اهالی گیلان يك کمیسیون پیشنهاد کنند ما خودمان باید يك کمیسیون پیشنهاد کنیم برای کمک و همراهی نسبت بیک مشت هموطنان عزیز که در این زمستان تلف نشوند و هر قسم کمالات پیشنهادی چه از طرف دولت چه از طرف اهالی لازم است تهیه نمایند که این يك مشت اهالی بدبخت آسوده باشند و تلف نشوند

نایب رئیس - آقای حاج شیخ اسدالله (اجازه)

حاج شیخ اسدالله - بنده پیشنهادی دارم می نویسم در ضمن مذاکره پیشنهاد توضیحات خود را عرض خواهم کرد

مستشار السلطنه - بنده راجع به مهاجرین گیلان علاوه بر مساعدتهای مادی که حضرت والا این فرمودند چون مساعدتهای مؤثرتری باید از طرف مجلس شورای ملی و از طرف حکومت بشود تأسیس يك کمیسیون را پیشنهاد میکنم و میخواهم که در آن کمیسیون قضایای اصحاب که مشنه ختم غائبه گیلان هست حل شود خود گیلانیها چندان در بند اعانه و کمک

مادی نیستند زیرا همه آنها صاحبان مکتب و ثروت و صاحبان املاک و عزت و راحتی هستند بلکه نخستین تقاضا و استدعای آنها از مجلس شورای ملی این است (و البته تمام آقایان نمایندگان هم همین عقیده را دارند) که آنها راحت شده بوطان عزیز و مسکن مألوف خود معاودت نموده و در قضیه انتخابات نمایندگان مجلس شورای ملی شرکت کنند

نایب رئیس - آقای آقا سیدفاضل در موضوع کمیسیون فرمایشی دارید

آقای سیدفاضل - بنده خواستم عرض کنم که وضعیت گیلان خدمت آقایان نمایندگان گمان می کنم محتاج بشرح نباشد حقیقتاً وضعیت گیلانیها فوق العاده رفقت انگیز است بر حسب دعوتیکه در چند روز قبل در خانه آقای شریعتدار آقایان گیلانیها کرده بودند و بنده هم یکی از مدعوین بودم با آنکه بنده مثل خود گیلانی ها از وضعیت آنها مسیوق و مطلع بودم اما بعد يك چیزهای دیگری مسیوق شدم که مخصوصاً نمی توان تحمل کرد مسئله تقاضای مهاجرین گیلان به از حیث اعانه و کمک مادی است بجهت اینکه آنها هیچ اعانه باید داده خود مستحق رعایت بودند اعانه داده شده و اگر فرض هم بیاوریم که يك اندازه اشخاص لازم داده شده عده نظر اهالی گیلان این است که چند سال است که ثروت و اموال آنها بکلی از بین رفته و مسکن و موالی آنها کاملاً دچار مخاطره گشته همه دور از وطن و دور از خانه و بیسر از سرزن از شوهر خبر ندارد این وضعیت را اگر بخواهم شرح دهم مثلاً مقتادمن کاغذ می شود حاصل این است که وضعیت گیلان خیلی اسف آورو عطف نظر وضعیت مهاجرین که انشاء الله الرحمن بساتوجهات آقایان نمایندگان برود و بوطان مألوف خودشان مراجعت نمایند و آسایش داشته باشند فوق العاده لازم و ضرور است و این کمیسیون را بنده موافقم و کمال رضایت و موافقت را دارم که يك کمیسیون از طرف آقایان نمایندگان پیشنهاد شده و بادولت در ترتیب آسایش مهاجرین گیلان کمک کنند که در نتیجه می توانند با احترام بوطان و خانه خودشان مراجعت کنند

نایب رئیس - آقای آصف الممالک (اجازه)
آصف الممالک - بنده در باب وضعیت زندگانی اهالی گیلان چیزی نمی خواهم عرض کنم چون بر همه آقایان کاملاً واضح است و رحمانی را که آنان دیده و کشیده اند همه آقایان بخوبی می دانند بنده راجع بیک قسمت که در هر ضعه خودشان بمجلس اظهار کرده بودند که (متأسفانه نمایندگان ما این دفعه در مجلس نیستند) می خواهم عرض کنم که همه آقایان نمایندگان گیلان هستند و علاقه صمیمانه نمایندگان گیلان دارند همه آقایان نمایندگان دارند و تصور می کنم با مساعدتهای که دولت فعلاً قبول داشته اسباب آسایش آنها فراهم و طوری بشود که بتوانند بوطان خود معاودت نمایند و انشاء الله بزودی نمایندگان آنها هم تشریف آورده و با ما شرکت خواهند کرد

(گفته شد صحیح است)
نایب رئیس - آقای شیخ الاسلام (اجازه)
شیخ الاسلام اصفهانی - بنده فرمایشات شاهزاده سلیمان میرزا و سایر آقایان را تصدیق دارم

و کمک و مساعدت بایرادران گیلانی را هم لازم میدانم الا اینکه حضرت والا جمله فرمودند راجع به پولی که از ولایات آمده بود بنده از اعانه سایر ولایات خبر ندارم که دوازده هفتصد تومان و کسری بعنوان اعانه از برای غارت زدگان گیلان توسط بنده و آقای امین التجار بر حسب چند طعنه حواله تلگرافی آوردند بنده پس از سؤال و جوابهایی که با آقای رئیس الوزراء کردم برات را خودم شخصاً به کمیسیون برده و مأمورین کمیسیون برات را بردند و پولهایش را گرفتند و تا فرغان آخر خود بنده نشسته بودم که قیامین حضرات گیلانی تقسیم نمودند بنده از کمیسیون قبض دارم و صورت جزئی هم داده اند موجود دارم و علاوه این پول به مصرفی رسید که اسباب تحسین و تجدید همه شد زیرا که صد هشتاد و هفت نفر از مهاجرین گیلان بواسطه این پول بوطان خودشان رفته و بعد هم تحقیقات کردم بسلامتی وارد شده بودند مقصود این است که يك شاهی از اعانه اصفهان بپذیرد و ضایع نشد

نایب رئیس - بنده عرض می کنم که همه ما باید قدر آقای مؤمن الملک را بدانیم بواسطه آنکه اکثر خارج از موضوع صحبت می دارید بطوریکه اکثر هم گفته میشود باز هم ملاحظه نمی فرمائید بنده تصور می کنم مذاکرات در این مسئله کافی باشد همانطور که اغلب آقایان فرمودند مسئله گیلانی اظهار من الشمش و بر هر کس واضح است و چیزی نیست که در آن اینقدر مبالغه شود (گفته شد صحیح است) همان طور که اغلب آقایان یکسان واحد فرمودند حال آن قسمی است که بر همه کس لازم است با آنها مساعدت و همراهی کند آقای آصف الممالک فرمودند ما همه نماینده آنها هستیم همین طور است سعادت ما هم در این مرام میباشد اگر آقایان صلاح می دانند تذکرات در این مسئله کافی باشد و در خصوص پیشنهادی که آقای حاج شیخ اسدالله کرده اند مذاکره شود آقایان مذاکرات را کافی می دانند (جمعی گفتند کافی است)

آقا سید یعقوب - بنده قبل از همه اجازه خواستم
نایب رئیس - اینطور نیست دونه دیگر هم قبل از شما اجازه خواهند داشت

(آقای امیر ناصر پیشنهاد آقای حاج آقا را بمجلسون قبل قرائت نمودند)
بنده پیشنهاد می کنم کمیسیون که عده آن شش نفر باشد معین شده که رسیدگی بمذاکرات مهاجرین رشتی نموده راپورت بمجلس داده تا مجلس مساعدت بآنها نماید

آقای میرزا ابراهیم قمی - بنده عرض دارم

نایب رئیس - راجع باین موضوع است
آقای میرزا ابراهیم قمی - بله دربارۀ اعضا کمیسیون حرف دارم
نایب رئیس - بفرمائید
آقا میرزا ابراهیم قمی - بنده عرض می کنم هفت نفر باقره معین بشود چون

بطور انتخاب طول میکشد

نایب رئیس - آقای حاج شیخ اسدالله شش نفر پیشنهاد کرده اند

حاج شیخ اسدالله - راجع بشرح حال مهاجرین مذاکره لازم نیست زیرا تمام آقایان نمایندگان بلکه تمام افراد مملکت از حال بیبختی و فلاکت و پریشانی و در بدری آنها مطلعند البته هر چه مذاکره شود زیاد است خود آقایان مهاجرین تقاضای کمیسیون کرده اند و برای این که این کمیسیون ها قانونیت داشته باشد باید از طرف يك نفر از نمایندگان مجلس شورای ملی پیشنهاد شود چون تقاضای افراد خارجی از مجلس شورای ملی ظاهراً خلاف نظامنامه است لذا بنده پیشنهاد کردم که کمیسیون مرکب از شش نفر تعیین شود تا آقایان مهاجرین در آنجا حاضر شده اعضاء کمیسیون مطالب و نظریات آنها را استماع نمایند اگر مطالبی راجع به مجلس شورای ملی داشته اند که لازم باشد مجلس مساعدت کند بمجلس راپورت داده شود و اگر هر آینه راجع بمجلس نباشد و مطالبی باشد که بدولت باید مدعا کرده شود کمیسیون مستقیماً باتوافق نظر آقایان مهاجرین بدولت مراجعه کرده و سایل آسایش آنها را فراهم نمایند چیزی که بنده قدری اطمینان دارم این است دولت تصمیم گرفته در ظرف این چند روز با وضاع گیلان خاتمه بدهد بطوریکه آقایان مهاجرین بتوانند باوطان خود معاودت نمایند

نایب رئیس - آقای کازرونی در پیشنهاد فرمایشی دارید

آقای میرزا علی کازرونی - غیر در پیشنهاد حرفی ندارم

نایب رئیس - آقای نصرت الدوله راجع به پیشنهاد فرمایشی دارید

نصرت الدوله - بلی میخواهم توضیح بخواهم که وظیفه کمیسیون قبل درست معلوم شود تصور نمیکند که ما بتوانیم يك کمیسیون را برای غارت زده گان گیلان بشون تعیین وظیفه آنها بطور مطلق تعیین کنیم البته اگر وظیفه این کمیسیون رسیدگی محاسباتی است از قبیل معاسیه کمک هائی که دولت بعنوان فرض یا اعانه یا بطریق دیگر بآنها ندوده و یا اینکه يك مطالب اساسی دارند که باید بمجلس شورای ملی رجوع شود و مجلس شورای ملی واسطه باشد بسیار خوب است و همه موافقت ولی اگر برای تشخیص مسائل دیگری باشد که ما ندانیم البته مشکل است برای این که ممکن است ما کمیسیون تعیین کنیم داخل يك مطالب خارج از وظیفه خود بشود به همین ملاحظه تقاضا می کنیم وظیفه آن کمیسیون قبل تعیین و معلوم شود

نایب رئیس - گویا مطلب کاغذ را شاهزاده درست دقت فرمودند در کاغذ هیچ خواهش کرده بودند که کمیسیون تعیین شود و بعضی از اهالی گیلان بیایند آنجا مطالبی که دارند اظهار بدارند این زمینه گویا تکلیف معلوم باشد - آقای سردار معظم (اجازه)

سردار معظم - این که گفته شد تقاضای کمیسیون از خارج غیر ممکن است منجر باین حرفهاست بعقیده بنده مطلب خیلی ساده است گیلانیها دو چیز

میخواهند یکی مادام که باوطان خودشان مراجعت نکرده اند میخواهند از طرف دولت بآنها مساعدت بشود که در اینجا زندگانی کنند و دیگر آنکه ترتیبی بشود که باوطان خودشان مراجعت کنند و چیز دیگری هم نمی خواهند آن قسمت که راجع به پول است چون لایحه تقاضای ۱۰ هزار تومان برای مهاجرین گیلان بکمیسیون بوده مراجعه شده فردا صبح جلسه کمیسیون بوده مطرح میشود و بنده که عضو کمیسیون بوده هستم می توانم از طرف کمیسیون بگویم که فردا صبح تکلیف معین خواهد شد قسمت دیگر که بایستی باوطان خود مراجعت نمایند آن را هم بشون رشید ما گویا موجب اش را در این چند روز فراهم می نمایند که از طرف دولت و وزیر جنگ اقداماتی شده است و تصور میکنم در ظرف همین هفته راه باز شود و رشت هم از دست متجاوزین خلاص شود و مهاجرین بتوانند باوطان خودشان برگردند باوجود این دو مطلب که قبل میتوان گفت حل شده است من هیچ اشکالی در این خصوص نمی بینم يك عده از اهالی بدبخت مملکت که به نظامنامه داخلی و تلواری مجلس آشنائی ندارند حق دارند کمیسیون تقاضا کنند زیرا در دهائی که دارند و میخواهند حرف های خود را بزنند و بالاخره میخواهند يك مرکز قدرتی متوسل شوند بنابر این از آقایان تقاضا می کنند که کمیسیون تشکیل بدهند که ما حرفها را از بزم این دیگران بگذراند گفتگو لازم ندارد مجلس شورای ملی باید با يك قیام قعود رای بدهد که يك کمیسیون شش یا هفت نفری بقرعه یا بانقلاب تشکیل بشود و اظهارات آنها را استماع نمایند البته پس از استماع اظهارات آنها خواهند گفت این قسمت راجع بمجلس است و باید به مجلس مراجعه شود و این قسمت راجع بدولت است و دولت باید رسیدگی کند و بالاخره از طرف مجلس مساعدتهائی میشود و قضیه حل خواهد شد در هر صورت یا بر حسب پیشنهاد آقای حاج شیخ اسدالله یا پیشنهاد خود گیلانیها که تقاضا کرده اند کمیسیون تعیین شود برای اینکه با آنها مذاکره کنند به بینند درد آنها چیست

نایب رئیس - در پیشنهاد آقای حاج شیخ اسدالله آقای آقا میرزا ابراهیم حتی بکفر اضافه پیشنهاد کرده اند آقای حاج شیخ اسدالله آیا قبول میفرمائید؟

حاج شیخ اسدالله - خیر
آقای میرزا ابراهیم قمی چون غالباً اعضاء کمیسیون ما را طاق انتخاب میکنند باین ملاحظه بود بنده عرض کردم هفت نفر

نایب رئیس ۱ در پیشنهاد آقای حاج شیخ اسدالله حرفی نیست (گفته شد خیر) پس رای میگیریم آقایانیکه پیشنهاد آقای حاج شیخ اسدالله را تصویب میکنند قیام فرمایند (اغلب قیام نمودند)

نایب رئیس - تصویب شد بقرعه باید معین شود یا بانقلاب (بعضی گفتند بانقلاب بعضی گفتند بقرعه) پس در این خصوص رای میگیریم اشخاصی که موافقت این کمیسیون بقرعه معین بشود قیام نمایند (اغلب قیام نمودند)

رفعت الدوله - برای شش نفر یا هفت نفر رای می گیرید

نایب رئیس - به پیشنهاد آقای حاج شیخ اسدالله

که شش نفر رای گرفته شد (در اینصورت آقای سهام السلطان استعفاء نموده آقایان ذیل معین شدند)

آقای حاج مقبل السلطنه - آقای صدر الاسلام - آقای منتصر الملک - آقای حاج آقای شیرازی (گفته شد مریض هستند) آقای وقار الملک - آقای عبدالملک - آقای میرزا علی کازرونی

نایب رئیس - شروع کنیم بانقلاب رئیس - اول بانقلاب آقای رئیس شروع میشود

« در این وقت اوراق آراء توزیع و اخذ رای بعمل آید و آقایان احتشام الدوله - سلیمان میرزا - وقار الملک - بحکم قرعه برای استخراج آراء تعیین و بطوریکه ذیل مندرج است نتیجه حاصل گردید) مهرهای تفتیش و اوراق آراء هریک ۶۶ آقای مؤمن الملک ۶۳ رای آقای مشیر الدوله ۲ رای آقای حاج شیخ اسدالله يك رای

نایب رئیس - آقای مؤمن الملک با ۶۳ رای از ۶۶ رای بر است مجلس شورای ملی منتخب شدند (بعضی از نمایندگان - مبارک است انشاء الله)

نایب رئیس - حالا شروع میشود بانقلاب نایب رئیس اول بطور فردی (اوراق آراء منتشر و پس از امتداد از طرف مستخرجین سابق الذکر مهره های تفتیش و اوراق آراء هریک ۶۶ عدد بود)

نایب رئیس - دونه از آقایان مرقوم فرموده اند در دونه سردار معظم مطلق نوشته ایم مقصودمان سردار معظم خراسانی است

(استخراج آراء بعمل آمده و نتیجه بترتیب ذیل حاصل شد)

(آقای سردار معظم خراسانی ۳۲ رای آقای سلیمان میرزا ۲۸ رای - مدس ۲ رای آقای سردار معظم کردستانی ۱ رای آقای تدین يك رای آقای سردار مخم بکر رای آقای آقا میرزا هاشم آشتیانی يك رای)

نایب رئیس - برای هیچیک از آقایان اکثریت نام حاصل نشده است

سردار معظم - در هر صورت هم برای بنده هم برای ایشان باید تجدید انتخاب شود

(مجدداً اخذ و استخراج آراء بعمل آمده بقرار ذیل نتیجه حاصل گردید)

مهرهای تفتیش و اوراق آراء هریک ۶۶ رای آقای سردار معظم خراسانی ۳۲ رای - آقای سلیمان میرزا ۲۹ رای آقای سردار معظم کردستانی ۲ رای آقای حاج شیخ اسدالله معلاتی يك رای و رقه سفید علامت امتناع ۲

نایب رئیس - آقای سردار معظم ۳۲ رای آقای سلیمان میرزا ۲۹ رای دارند باز اکثریت نیست محتاج بدفعه سوم است

(ثالثاً اوراق آراء توزیع و از این قرار نتیجه بعمل آمد)

(مهرهای تفتیش و اوراق آراء هریک ۶۴)
نایب رئیس - آقای مشیر الدوله و آقای شیخ الاسلام تشریف بردند ولی آقایان دیگر نروند چون فردا هیئت دولت تشریف می آورند باید هیئت رئیس معین شود

ارباب کیخسرو - برای فردا که هیئت دولت تشریف می آورند لازم نیست هیئت رئیس تمام معین شوند آقای رئیس انتخاب شده اند

کافی است

نایب رئیس - اگر انتخاب شوند بهتر است آقایان مستخرجین آراء استخراج نمودند بترتیب ذیل نتیجه حاصل شد

آقای سردار معظم خراسانی ۳۳ رأی - آقای سلیمان میرزا ۲۶ رأی - آقای سردار معظم کردستانی دو رأی - آقای مدرس یک رأی - ورقه سفید علامت امتناع دو

نایب رئیس - آقای سردار معظم خراسانی بسمت نایب رئیس اول و با کثرت ۳۳ رأی از ۶۴ رأی انتخاب شدند حالا شروع می کنیم با انتخاب نایب رئیس دوم

سردار معظم - اگر نمایندگان معترض موافقت بکنند خوب است بقیه انتخابات هیئت رئیسه را بجلسه فردا موکول نمایند

(بعضی گفتند صحیح است)
نایب رئیس - پس مخالفتی نیست - (گفته شد خیر) دستور جلسه آینده انتخاب نایب رئیس دوم و منشی ها و هیئت مباحثین اعلام اسامی کمیسیون بودجه و متبکرات و عرایض و مرخصی و معاسبات مجلس - معری هیئت وزراء (مجلس یکساعت و ربع بعد از غروب ختم شد)

جلسه ۲۷
صورت مشروح مجلس یوم یکشنبه هفتم صفر سنه ۱۳۴۰ مطابق ۱۶ میزان سنه ۱۳۰۰

مجلس یکساعت و نیم قبل از غروب در تحت ریاست آقای مؤتمن الملک تشکیل گردید . صورت مجلس یوم شنبه ششم صفر مطابق ۱۵ میزان را آقای امیرناصر قرائت نمودند .

رئیس - آقای ارباب کیخسرو (اجازه)
ارباب کیخسرو - رأی دهندگان نسبت بنایب ریاست آقای سردار معظم ۶۴ نفر بودند در صورت مجلس ۶۲ نفر نوشته شده است .
رئیس - دو رأی امتناع بوده است ولی معذالک باید محسوب شود - دیگر اعتراضی نیست ؟ (اظهاری نشد)

صورت مجلس تصویب شد - ولی قبل از اینکه داخل دستور شویم بنده چند کلامه راجع بخودم میگویم به آقایان عرض کنم - در موقعیکه هیئت رئیسه را انتخاب مینمودند نسبت به بنده اظهار اعتماد و حسن ظن فرمودند زبان بنده از اظهار تشکر و امتنان قاصر است همینطور که سابقاً هم عرض کردم خدمات بنده چندان قدر و قیمتی ندارد ولی همین قدر میتوانم عرض کنم که سعی و اهتمام خواهم کرد وظایف محوله را بطوری که شایسته این مقام است بازضای خاطر آقایان انجام دهم و تنها اعتدالی که دارم به توجّهات مجلس شورای ملی است و امیدوار هستم حسابات خیر خواهانه آقایان هم نسبت به بنده طوری باشد که بتوانم تکالیفی را که به بنده راجع است بطور شایسته انجام دهم و امیدوارم که در این دوره ششماه مجلس شورای ملی موفق بپاره اصلاحات بشود که در نتیجه حسن تر آن اصلاحات بنده هم شریک و سهیم بوده باشم - آقای سردار معظم (اجازه نطق)

سردار معظم - بنده در موقعی که اجازه

خواستم برای مطلب دیگری بود ولی حالا از اجازه خود استفاده مینمایم و عرض میکنم از مسامحه جمیله حضرت مستطاب عالی که مدتها در این دوره و ادوار دیگر که ریاست مجلس را دارا بودند به حفظ حقوق نمایندگان و حیثیات مجلس را فرمودند تشکر میکنم و بهترین دلیل قنودانی و تشکر بنده و سایر نمایندگان همان اظهار اعتدالی است که در انتخاب حضرت عالی بعمل میآید - دستجات و افراد مجلس همه متفق و واحد الکلمه میشوند و بالاخره تمام توجّهات متوجه حضرت عالی میشود - و حضرت مستطاب عالی برای ریاست مجلس شورای ملی نماینده و کاندید تمام جمعیت ها میشود این نیست مگر بواسطه انجام وظایف مشکلی که ریاست مجلس به عهده حضرت عالی وارد میکند و بواسطه حسن کفایت خودتان و حسن انجام وظایف محوله حاضر شده اید باین شست جلب خاطر نمایندگان معترض را در مرحله اول و در درجه دوم جنب توجه عموم ملت ایران را بنمایند بنده زیاده بر این نمی خواهم عرض کنم موضوع دیگری را که می خواستم عرض کنم و یک رابطه غیر مستقیم هم با صورت مجلس دارد این است که دیروز اینجا راجع به ریاضه گیلانیها مذاکره شد و ارجاع بکمیسیون شد چون بنده یکی از اعضاء کمیسیون بوده و هشتم گفتم فردا صبح کمیسیون جلسه خواهد داشت و در خصوص پیشنهاد دولت راجع به بولی که برای دولت خواسته اند تکلیف معین خواهد شد ممکن است بواسطه این حرف بنده عده از مهاجرین گیلانی که کمال استیصال و پریشانی را دارند منتظر تصمیم کمیسیون بودجه باشند بنا بر این لازم است عرض کنم چون صورت تقسیم وجوه بکمیسیون فرستاده نشده بود کمیسیون بودجه هنوز نتوانسته است در آن باب تصمیمی بگیرد و هر موقعی که آن صورت برسد فوراً کمیسیون تصمیم خود را اتخاذ کرده راپورت آنرا بمجلس تقدیم خواهند کرد

رئیس - صحیح است چون این امر خیلی فوریت دارد موقعی که این راپورت از کمیسیون بودجه رسید شرحی بوزارت مالیه نوشته شد بکنفر حامل آن ورقه خواهد بود که آن صورت را وزارت مالیه گرفته بیاورد و برای فردا انشاء الله حاضر میشود آقای حاج شیخ اسدالله اجازه خواسته اید راجع بچه مطلب است .

حاج شیخ اسدالله - راجع به تشکر است .
رئیس - گمان میکنم کافی باشد چون فرمایشات آقای سردار معظم بنده را خجل کرد و از فرمایشات جناب عالی بیشتر خجل خواهم شد .
حاج شیخ اسدالله - بنده هم همین قدر می خواستم عرض کنم و از طرف خود تمام نمایندگان تشکر کنم این حق گذاری که حضرت آقای رئیس فرمودند و این مقام را تقبل فرمودند و تشکر میکنم از خدماتیکه در ادوار گذشته و این دوره متقبل شده اند و یگانه امیدواری بنده و تمام نمایندگان بوجود حضرت عالی است که بمنزله یک مرئی هستید از برای ما ها امیدوار هستم با توجّهات آقای رئیس این مجلس یک مجلسی بشود که تمام دنیا مفتخر باشیم (گفته شد صحیح است)
رئیس - دستور امروز اولاً معرفی آقایان وزراء که می آید تا نیم ساعت دیگر تشریف بیاورند ولی چون نمی توانیم معطل بشویم داخل در سایر

مطالب دستور میگویم - در ثانی انتخاب بقیه هیئت رئیسه ولی قبل از وقت اگر اجازه میفرمایند مطلب دیگری مطرح بشود چون اعتبار نامه های آقایان صدرائی و معتمد السلطنه و آقای سید محمد باقر دست غیب رجوع شده بود بشعبات که در ثانی تعقیقاتی بشایند و آن شعبات موافق قانون منحل شده اند حالا باید بعمل دیگر مراجعه بشود بشعبات جدید که نمیشود مراجعه بشوند اگر آقایان تصویب میفرمایند خود شعبات یک کمیسیونی تعیین میفرمایند از شعبه یک نفر یا دو نفر که باین سه نفره اعتبار نامه رسبدگی و تعقیقات لازم بشایند نتیجه را عرض مجلس بفرمایند آقای سردار معظم خراسانی (اجازه)

سردار معظم - بنده تصور میکنم که این اعتبار نامه ها رجوع میشود یک شعبی که خود آن شعب ثابت هستند منتهی اعضایش تغییر می کنند اما راجع بکمیسیون که فرمودید چون هر کمیسیونی منعقد بشود اعضای تازه را دارا میشود که محتاج به تجدید نظر و مطالعه خواهد بود اگر تصویب می فرمایند خوب است که اعتبار نامه ها در همان شعبات اولیه (یک دو سه چهار) هر شعبه بوده باقی بمانند اعضای آن که تازه تعیین شده اند ممکن است در اعتبار نامه ها تجدید نظر بنمایند و راپورت خودشان را بمجلس بدهند آنوقت آن دقتی را هم که حضرت عالی در این امر در نظر دارید حاصل خواهد شد بنظر من اینطور سهل تر است

رئیس - چون در نظامنامه چیزی نیست که در این خصوص هادی هیئت رئیسه باشد و هیئت رئیسه هم نمیتواند این اعتبار نامه ها را بشعبات جدید بفرستد زیرا اگر یک اعتبار نامه سابق به شعبه پنجم رجوع شده باشد حالا که آن شعبه منحل شده و شعبه دیگری تعیین شده فرستادن اعتبار نامه بهمان شعبه هیچ سابقه ندارد و تعیین این مطلب راجع به رأی مجلس است اگر هم می خواهند مجدداً همان شعبات سابقه برای رسیدگی به همین امور تشکیل شده و تعقیقات بکنند و نتیجه تعقیقات خود را بمجلس راپورت دهند همانطور رفتار می شود آقا سید یعقوب (اجازه)

آقا سید یعقوب - بنده می خواستم عرض کنم شعباتی که سابق بوده اند حقتان ساقط شده است و ۴ ماه بیشتر حق نداشتند اگر دومرتبه بخواهند در کارها نظر کنند باید بتصویب مجلس باشد
رئیس - چون این امر جدید است و اذهان آقایان مسبوق نیست اگر تصویب می فرمایند بماند برای جلسه دیگر (بعضی گفتند صحیح است) روسیه راجع به آقای حاج شیخ اسدالله که خواسته شده بود حاضر است و تکلیف آنرا هم بعد باید معین میفرمایند - حالا شروع میشود به انتخاب یک نفر نایب رئیس دیگر چون یک نایب رئیس تعیین شده است نایب رئیس دیگر هم باید امروز تعیین شود .

(اوراق آراء توزیع شد)
رئیس - آقایانیکه آراء خود را نوشته اند تشریف بیاورند (اخذ آراء بعمل آید)
(آقایان سلیمان میرزا - احتشام الدوله و قارالملک مهرهای تفتیشیه و اوراق آراء را تعداد نموده اند بقرار ذیل نتیجه حاصل شد)
مهرهای تفتیشیه ۶۶ اوراق آراء ۶۵
رئیس - یک رأی متعلق به آقای نظام الدوله

بود چون بموجب نظامنامه داخلی نییاستی رأی بدهند رأی خودشان را مسترد کردند
(شروع قرائت آراء شده ۶ رأی باسم آقای مدرس قرائت شد)
سلیمان میرزا - ورقه ششمی تمدین است اشتهاً مدرس خوانده شد .
فصرت الدوله - خوب است از اول خوانده شود .

رئیس - (خطاب به آقای سلیمان میرزا) به بینید آقای مدرس چندم را دارد

سلیمان میرزا - (پس از مطالعه اوراق قرائت شده) پنج رأی
(بقیه آراء قرائت شده بترتیب ذیل نتیجه حاصل گردید)

آقای مدرس ۳۳ رأی - آقای سلیمان میرزا ۲۸ رأی - آقای آشتیانی ۲ رأی - آقای تمدین یک رأی ورقه سفید علامت امتناع ۱
رئیس - آقای مدرس با کثرت نام ۳۳ رأی منتخب شدند - آقای تمدین (اجازه)

تمدین - عرض میکنم بهمان دلیلی که آقای نظام الدوله حق رأیشان ساقط است چون تصویب اعتبار نامه شان بموجب رأی مجلس تعویق افتاده است دو نفر دیگر از نمایندگان هم که آقای صدرائی و آقای معتمد السلطنه هستند آنها هم بهمان درجه هستند معذاری داده اند

رئیس - رأی نداده اند
تمدین - چرا داده اند (مجلس گفته نداده اند)

رئیس - بنده خودم مخصوصاً سیدم رأی ندادم و نداده اند (صحیح است) آقایانی که حاضر هستند ۶۹ نفر بوده اند سه نفر که آقایان نظام الدوله و صدرائی و معتمد السلطنه باشند بموجب نظامنامه نمیتوانستند رأی بدهند بکنفر هم بطیب خاطر رأی نداده است الباقی ۶۵ نفر (گفتند صحیح است)

(در این موقع هیئت وزراء حاضر شدند)
رئیس - آقایان وزراء برای معرفی تشریف آورده اند

رئیس الوزراء - بلی کابینه وزراء بطوری که در حضور اعلیحضرت همایونی معرفی شده اند بمجلس شورای ملی معرفی میشوند - آقای سردار سیه وزیر جنک - آقای مصدق السلطنه وزیر مالیه - آقای مشار السلطنه وزیر امور خارجه - شاهزاده شهاب - الدوله وزیر پست و تلگراف - آقای عبدالسلطنه وزیر عدلیه - آقای امیراعلم و وزیر علوم - آقای نیرالسلطان وزیر فوائد عامه

رئیس - پروگرام هیئت وزراء امروز مورد بحث میشود باور دیگر

رئیس الوزراء - چرا امروز خوانده میشود (در این موقع آقای رئیس الوزراء در محل نطق حاضر شده پروگرام هیئت دولت در بضمون زیر قرائت نمودند)

آقایان معترض - نهایت خوشوقتی حاصل است که بعد از چند سال تعطیل موفقیت حضور در چهارمین مجلس شورای ملی برای هیئت دولت میسر گردیده

و با نهایت مسرت دستور عملیات خسود را در اصلاحات مملکتی بمجلس محترم پیشنهاد مینمایند یک نظر بر سراسر مملکت و مشاهده احوال عمومی بخوبی ثابت مینماید که دوره امر اوقوت سیری شده و روز سعی و عمل رسیده است مشکلات حاضر و پیش آمد های متنوعه کنونی را که در میزان تجارب گذشته بسنجیم خوب حس خواهیم کرد که بیشتر از هر وقت موافقت مجلس شورای ملی و هیئت دولت لازم است تا با توحید مسامی و افکار بتتایج مطلوبه که دیرزمانی است ملت ایران از اصول مشروطیت انتظار داشته اند موفق گردیده هر چه زودتر باصلاح و ترمیم خرابی ها شروع شود آقایان نمایندگان محترم تصدیق میفرمایند که بهتر است در این موقع از آنچه بهرام و آرزوشیبه است صرف نظر شده نقشه در اصلاحات اتخاذ شود که بحال مملکت مفید و قابل اجرا باشد از این نقطه نظر سه موضوع مهم را که مملکت بآن محتاج تراست مقدم میدانم ۱ - تکمیل وسائل نظم و امنیت ۲ - ایجاد و اصلاح وسائل ارتباطیه و سمن در تهیه موجبات دائرشمن و استفاده از منابع ثروت داخلی مملکت بوسیله اعطاء امتیازات مفیده بشر کتهای بین المللی و تشویق تاسیس شرکتهای ایرانی ۳ - اصلاحات اداری برای حفظ سرحدات و استقرار نظم و امنیت طرق و شوارع و اجرای قوانین و تزیید نفاذ امر حکومت مرکزی محتاج بقشون منظم و کافی هستیم که با اینکه وضعیات قشون نسبت به سابق از هر جهت بهتر و منظم تر است معذالک برای تکمیل انتظامات و رفع هر گونه نواقص دولت در نظر دارد یک عده صاحب منصبان معلم از یکی از دول غیر همجوار استخدام نمایند بدینوسیله است استخدام صاحب منصبان مزبور با تصویب مجلس شورای ملی انجام خواهد یافت و عده قشون و مصارف آن قریباً در ضمن بودجه کل مصارف مملکت بمجلس شورای ملی پیشنهاد خواهد شد

متأسفانه باید اقرار نمود که مملکت ما از مهمترین وسائل حیاتی که برای معیشت عمومی و رفع فقر و پریشانی و استقرار نظم و پیشرفت تجارت و تزیید عایدات و این درجه ضرورت و لزوم را داشته مجرور مانده است راههای عرابه و رومودود و آنچه فلان را است با اندک غفلت در قلیل مدتی خراب میشود و راه آهن که درد نایب تمدن امروز در حکم شرابین مملکت است که بدون آن جریان امور تجارنی و اقتصادی متوقف و حیات اجتماعی در خطر است در ایران تقریباً وجود ندارد بدینوسیله است بعد از استقرار نظم و امنیت بزرگترین احتیاج مملکت با ایجاد و اصلاح وسائل ارتباطیه است یعنی ایجاد راه آهن و راههای عرابه رو کدر این موضوع دولت مشغول مطالعاتی است که هر چه زودتر لواایع مفیده را بمجلس شورای ملی عرضه نماید

در اینجا لازم میدانم خاطر نمایندگان محترم را بفقیر و پریشانی عمومی متوجه نمایم که علاوه بر اینکه کمی کار و زبانی روز افزون عده بیکار از زمان متداری باین طرف از جمله درد های صمب الملاج مملکت بوده بر اثر جنک بین المللی تجاوز عساکر اجنبی و توالی امراض مسریه و قحطی مسدود شدن طرق و ابواب تجارت و بالجمله نقصان زراعت و فلاحات این درد مملکت را با فسی درجه تصور و تحمل

رسانده است - علاج این وضعیت از بدیهه محصولات مملکتی و توسعه و استخراج منابع ثروت است و امروز وقتی است که دولت جدیدی در این موضوع نموده برای توسعه فلاحات و ثروتهای ارضی مملکت نقشه های مفیده طرح و به مجلس شورای ملی تقدیم نمایند لیکن بدیهی است برای مقاصد فوق تهیه پول و سرمایه لازم است و تهیه آن کاملاً مقدور نخواهد شد مگر بوسیله اصلاحات مالیه و جلب سرمایه های خارجی زیرا بدون این دو ایجاد و اصلاح راهها و توسعه فلاحات و استخراج منابع ثروت و بستن سدها و مزدور نمودن اراضی نام یزرع که بتوسط متخصصین فنی در نظر است مقدور نخواهد بود اینک باید دید مقصود از اصلاحات مالیه چیست و تهیه سرمایه های خارجی برای چه مقصود است

آقایان نمایندگان محترم شاید مثل من بخواهم وضعیات مالیه مسبوق نباشند در سنوات اخیر دولت همه ساله مبالغی علاوه بر عایدات خود خرج نموده و کسر عایدات را بوسیله مساعدتهای خارجی جبران کرده است البته این ترتیب رایش از این نمیتوان مداومت داد باید مخارج زائد حذف و تحقیقات کلی در مخارج مملکتی داده شود و منظور ما باید موفقیت بتبادل جمع و خرج در اسرع اوقات باشد باین معنی که از یک طرف در تقلیل مخارج سعی کنیم و از دیگری از یک طرف در جبران عایدات دولت اجازه دهم از مخارج زائد کسب نمایم و از این باب امید است قریباً لواایع مفیده به مجلس شورای ملی پیشنهاد شود که بعنوان الله تحصیل این موفقیت ممکن گردد بدینوسیله است از عایدات آنها بوسیله وضع مالیاتهای جدید انتظار ندارم بلکه یکی از مقاصد عمده دولت اصلاح ادارات مالیه در مرکز و ولایات است که در نتیجه حسن اداره آنچه از مالیات دهندگان دریافت میشود از حیف و میل مصون بوده کلایع دولت عاید گردد و برای تکمیل اصلاحات تجدید نظر در قانون تشکیلات مالیه لازم خواهد شد برای اصلاحات مالیه دولت لازم میدانم که بوزیر مالیه از طرف مجلس شورای ملی موقتاً اختیاراتی مطابق پیشنهادیکه خود وزیر مالیه خواهد کرد داده شود تا بتواند در مدتی که برای مطالعه و آزمایش پیشنهاد های اصلاحات وزارت مالیه لازم است از حدود عادی و ترتیب فعلی وزارت مالیه تجاوز نماید و نیز یکی از اهم الزام احتیاجات فعلی تسویه و تصحیح عدم مساواتی است که نسبت به مالیات دهندگان مجری و معمول است و یقیناً است چنانچه تحمیلات مالیاتی اعم از قدیم و جدید با احتراز از تحمیل برفقرا وضعفا بیشتر از روی عدالت مجری گردد و مالیات ارضی که مبتای مالیاتها است تبدیل شود و بر املاک جدیداً التیق که مالیات بسته شده است مالیات وضع بشود عایدات به مراتب زیاده تر خواهد شد و هم چنین وقتی که طرق و شوارع و اصلاح و امنیت کامل در راهها استقرار یابد و مسافرتین و تجارت بپراحت و سهولت مراد و حمل مال التجاره نمایانند عایدات گمرکی و پستی نیز محسوساً اضافه خواهد گشت علاوه در وصول بقایا و سایر مطالبات دولت نیز سعی وانی بعمل خواهد آمد و از این راه نیز کمکی نسبت بمصارف دولت خواهد شد - مخصوصاً آقایان نمایندگان محترم را متذکر میشوم که اصلاحات فوق الذکر بدون استعانت

از مملکت و متخصیصین فنی متعصمان و همین نظر بوده است که در ازمنه مختلفه دولتهای وقت با استخدام متخصیصین اروپائی و آمریکائی اقدام نموده اند بدینجه است در این موقع نیز مجلس شورای ملی اهمیت موضوع را در نظر گرفته پیشنهاد های آتی دولت را بطوری که شایسته اهمیت موضوع است تلقی خواهند نمود و اما راجع به بهر سر مایه های خارجی تصور میکنم آقایان نمایندگان محترم با دولت هم عقیده باشند که برای اصلاحات فوق الذکر یعنی برای بکار انداختن منابع ثروت و سایر اصلاحات نافه ناگزیر از توسل به منابع ثروت خارجی هستیم و دولت در این باب مشغول مطالعاتی است که در موقع خود ارایع آنرا به مجلس شورای ملی تقدیم خواهد نمود بدینجه است هم چنانکه برای مملکت مایه مرتب و قشون منظم لازم است توسعه و تکمیل معارف نیز در اعلا درجه لزوم است اگرچه از چندین طرف عوانندیده رادولت برای توسعه معارف تخصیص داده لیکن در این موضوع مهم تنها به تشخیصات سابقه نمیتوان قناعت نمود بلکه باید سعی کرد معارف در تمام نقاط مملکت بهر اندازه ممکن شود عمومیت پیدا کرده تمام اهالی از سعادت علم و دانش برخوردار شوند برای این مقصود حکومت حاضره در نظر دارد مبلغ مقتضایی بمصرف توسعه معارف تخصیص داده شود و علاوه بر ایجاد مدارس جدید همه ساله یکمده از شاگردان فارغ التحصیل مدارس برای تکمیل تحصیلات در کلبه شعب علمی و فنی بخارج اعزام نماید علاوه چون در شهر طهران و سایر شهر های ایران عوانند چندینی باسم مالیاتهای بالای اخذ میشود لازم است که ببلدیه هر شهر نیز در معارف معینی شرکت نماید از مسائل مهمه دیگر که توجه آقایان را بان جلب میکنم اصلاح امور قضائی است که در این مدت تجربه و عمل ثابت نموده است که قوانینی فعلا در جریان است کامل نیست امیدوارم آقایان نمایندگان تصدیق فرمایند که در قوانین قضائی تجدیدنظری شده طرح ساده تری اتخاذ شود که سرعت جریان محاسبات افزوده اعتماد عامه را نسبت به مراجع قضائی تکمیل نماید قریباً لوائح قانونی اصلاحات مزبور را تهیه و به مجلس شورای ملی تقدیم خواهد نمود از جمله مسائل مهمه که تاکنون کاملاً مورد توجه نبوده است موضوع صعبه عمومی است بدینجه است مملکتی که با مساحت زیاد و جمعیت کم و وضعیت اقلیمی و بالاخره با احتیاج شدید یازاد نفوس غالباً در معرض امراض و بواسطه فقدان وسائل صحی زیاده از حد تناسب دچار اطلاق نفوس است فوق العاده محتاج حفظالصحه عمومی است و البته هر حکومتی که مشغول سرپرستی افراد است نمیتواند از حفظ جان و سلامت نفوس صرف نظر نماید در این موضوع البته تمهیل جدیدی بر بودجه مملکت نمیتوان نمود لیکن نظر باینکه نتایج خیریه آن مسائل حال عموم است باید اهالی مملکت در فراهم نمودن شامل آن شرکت نمایند از این نقطه نظر لازم است اولاً در شهر ها قسمت مهمی از عوارض بلدی برای مصرف حفظالصحه عمومی تخصیص یابد و در نقاطی هم که بلدی ندارد کسور اضافی که حتی الامکان بر مالیات دهندگان غیر محسوس باشد وضع و مأخوذ گردد تا مطابق اصول و دستورهای علمی موجبات اجراء این مقصود در تمام

مملکت تدریجاً فراهم گردد همچنین آقایان محترم از نواقص قوانین بلدیة مسبق و لزوم اصلاح آن را البته احساس فرموده اند دولت در نظر دارد با تجاری که از بدو تاسیس بلدیة حاصل نموده قوانین را که برای تاسیس بلدیة ها یا حوائج شهرها مناسب میتواند با سرعت اوقات تهیه و به مجلس شورای ملی تقدیم نماید یا اینکه در پروگرام باید رؤس مسائل مندرج و حتی الامکان از جزئیات اجتناب شود معذالك اهمیت موضوع اینجانب را دعوت می نماید که در باب لزوم وضع قانون استخدام خاطر آقایان نمایندگان محترم را متوجه نماید زیرا بدون وضع قوانینی که بموجب آن شرایط ورود بخدمت و ارتقاء رتبه یا تئزل مقام و انفصال معین و محدود باشد و در مأمورین دولت ایجاد بیم و امید نماید اصلاح ادارت غیر مقدور و باقیاء وضع امروزه استخدام که اساس آن مبنی بر توسل یا اتکاء بنفوذها و حمایت های خصوصی است امیدوار بودن با اصلاحات ادارات امری مستعجل نظر می آید این است که در اولین ازمنه امکان قانون استخدام را تهیه و پیشنهاد مجلس محترم شورای ملی خواهد نمود و نیز آقایان نمایندگان محترم را متوجه می نمایم که چون برای تهیه لوائح قانونی و اصلاحات اداری شرکت و معاونت هیئتی از اشخاص محبوب و صلاحیت دار لازم خواهد بود بنابر این لایحه ایجاد شورای دولتی را که لزوم آن کاملاً محسوس است به مجلس شورای ملی پیشنهاد خواهیم نمود که هر چه زودتر از تصویب مجلس گذشته در تهیه لوائح قانونی بقوه اجرائیه کمک و معاونت نمایند .

راجع به سیاست خارجی دولت بدینجه است روابط ایران با دول متحابه همواره در کمال و داد و حسن مناسبات است و حکومت حاضره نیز تزیید و تشدید مناسبات حسنه را با سکنیه دول همجوار و غیر همجوار یکی از تکالیف مسلمة خود می شمارد بنابر مقدمات فوق پروگرام حکومت حاضره بحد ذیل تجزیه میشود

- ۱ - حفظ مناسبات حسنه با دول متحابه .
- ۲ - تکمیل انتظامات قشون و قوای تأمینیه و جلب صاحب منصبان معلم از دول غیر همجوار
- ۳ - اصلاحات اقتصادی بوسیله دائر نمودن منابع ثروت مملکت و ایجاد و تکمیل وسائل ارتباطیه .
- ۴ - حذف و تقلیل مخارج و تکثیر عایدات و تعادل جمع و خرج و وصول بقایا و مطالبات دولت و اصلاح ادارات مایه در مرکز و ولایات و جلب متخصیصین از دول غیر همجوار و تمهیل مالیاتها
- ۵ - توسعه و تکمیل معارف و حفظالصحه عمومی
- ۶ - اصلاح قوانین قضائی .
- ۷ - تجدیدنظر در قانون بلدیة .
- ۸ - تهیه قانون استخدام .
- ۹ - تاسیس شورای دولتی

امیدوارم مسائل فوق الذکر کاملاً مورد توجه آقایان نمایندگان محترم گردیده با حسن اراده و علاقه مندی کاملی که در پیشرفت منافع حقیقی

مملکت دارند مساعی دولت را در تحصیل موفقت تأیید فرمایند

رئیس - امروز بحث در پروگرام نمیشود چون باید جامع و توزیع شود میباید برای جلسه ۳ شب آقای حاج شیخ اسدالله فرمایشی داشتید

حاج شیخ اسدالله - عرضی ندارم

رئیس - شروع میشود با انتخاب چهار نفر مشی (اوراق آراء توزیع شد)

رئیس - آقایانیکه آراشان حاضر است تشریف بیاورند (اخذ آراء بعمل آمد) آقایان مستخرجین تشریف بیاورند

مهره های تقشبه و اوراق آراء تعداد شده هریک ۶۴ عدد بود

در ایوقت آقای طباطبائی حاضر و یا کترای خود را تسلیم نمودند

رئیس - چه خبر است

سلیمان میرزا - آقای طباطبائی تازه تشریف آورده و رأی میدهند

رئیس - نمیشود (آراء اخذ و قرائت و نتیجه بقرار ذیل حاصل شد)

آقای بیان الدوله ۲۶ رأی - آقای سهام - السلطان ۲۸ رأی - آقای میرزا ابراهیم خان ۲۲ رأی - آقای تدین ۲۵ رأی - آقای آصف - الممالک ۲۶ رأی - آقای امیر ناصر ۲۶ رأی - آقای رکن الملک ۲۲ رأی - آقای عماد السلطنه اصفهانی ۱۵ رأی - آقای شیخ الاسلام ملایری ۵ رأی - آقای میرزا ابراهیم قمی ۵ رأی - آقای آقا میرزا طاهر تنکابنی ۳ رأی - آقای ملک الشعراء ۲ رأی - آقای مستشار السلطنه ۲ رأی - آقای حاج میرزا اسدالله خان ۲ رأی - آقای فهیم الملک ۱ رأی - آقای عماد السلطنه خراسانی ۲ رأی - آقای عماد السلطنه مطلق ۱ رأی - آقای طباطبائی ۱ رأی - آقای غضنفر خان ۱ رأی - آقای غفران ۲ رأی - آقای فهیم الملک ۲ رأی - آقای مستشار السلطنه ۲ رأی - آقای بیان الدوله ۲ رأی - آقای آصف الممالک ۲ رأی - آقای امیر ناصر ۲ رأی - آقای عماد السلطنه اصفهانی ۱۹ رأی - آقای شیخ الاسلام ملایری و غضنفر خان هریک ۲ رأی - آقای منتظر الملک ۳ رأی - آقایان رفعت الدوله - مستشار السلطنه - عماد السلطنه خراسانی شریعتدار - آقای شیخ ابراهیم زنجانی - نصیر السلطنه هریک ۱ رأی - آقایان ملک الشعراء و آقا میرزا ابراهیم قمی هریک ۳ رأی و رفته سفید علامت امتناع ۴)

رئیس - آقای سهام السلطان با اکثریت تمام ۳۵ رأی - و آقای بیان الدوله و میرزا ابراهیم خان با اکثریت ۲۸ رأی انتخاب شدند بقیه انتخابات اگر آقایان موافق باشند بمابند برای روز ۳ شب ۳ ساعت بشروع - دستور جلسه اول تعیین تکلیف اعتبار نامه های آقایان صدرائی و معتد السلطنه و آقا سید محمد باقر دست غیب ثانیاً تعیین تکلیف دوسیه آقای حاج شیخ اسدالله ثالثاً انتخاب مباشرین راجعاً بحث در پروگرام هیئت وزراء آقایان موافق هستند (گفته شد بلی)

(مجلس يك ساعت و نیم از شب گذشته ختم شد)

جلسه ۲۸

صورت مشروح مجلس یوم سه شنبه

فهم شهر صف المظفر هزار و سیصد و چهل مطابق هجدهم میزان ۱۳۰۰

مجلس یک ساعت قبل از غروب در تحت ریاست آقای مؤتمن الملک تشکیل گردید صورت مجلس یکشنبه شانزدهم را آقای بیان الدوله قرائت فرمودند

رئیس - آقای ملک الشعراء (اجازه)

ملك الشعراء - راجع به آقای آقا شیخ محمد

ابراهیم خان ۳۱ رأی - آقایان بیان الدوله و تدین هریک ۲۶ رأی - آقای آصف الممالک ۲۶ رأی - آقای رکن الملک ۲۴ رأی - آقای امیر ناصر ۲۳ رأی - آقای عماد السلطنه طباطبائی ۱۷ رأی - آقای شیخ الاسلام ملایری ۳ رأی - شیخ الاسلام مطلق ۲ رأی - عماد السلطنه مطلق ۲ رأی - آقای عماد السلطنه خراسانی ۲ رأی - آقای غضنفر خان ۲ رأی - آقای فهیم الملک ۲ رأی - آقای مستشار السلطنه ۲ رأی - آقای بیان الدوله ۲ رأی - آقای آصف الممالک ۲ رأی - امین النجار - آقا سید کاظم برزی - سردار مخم - آقا میرزا هاشم آشتیانی - آقا میرزا ابراهیم قمی - سلطان العلماء ملک الشعراء - متعصم السلطنه هر يك يك رأی و رفته سفید علامت امتناع ۴)

رئیس - باز اکثریت تمام حاصل نشده است باید تجدید انتخاب شود .

ثالثاً اخذ و استخراج آراء بعمل آمده بقرار ذیل نتیجه حاصل شد

(مهره های تقشبه و اوراق آراء هر يك ۶۴)

آقای سهام السلطان ۳۵ رأی - آقایان بیان الدوله و میرزا ابراهیم خان هریک ۳۲ رأی - آقای تدین ۲۸ رأی - آقای آصف الممالک ۲۵ رأی - آقای امیر ناصر ۲۳ رأی - آقای رکن الملک ۲۲ رأی - آقای عماد السلطنه اصفهانی ۱۹ رأی - آقای شیخ الاسلام ملایری و غضنفر خان هریک ۲ رأی - آقای منتظر الملک ۳ رأی - آقایان رفعت الدوله - مستشار السلطنه - عماد السلطنه خراسانی شریعتدار - آقای شیخ ابراهیم زنجانی - نصیر السلطنه هریک ۱ رأی - آقایان ملک الشعراء و آقا میرزا ابراهیم قمی هریک ۳ رأی و رفته سفید علامت امتناع ۴)

رئیس - آقای سهام السلطان با اکثریت تمام ۳۵ رأی - و آقای بیان الدوله و میرزا ابراهیم خان با اکثریت ۲۸ رأی انتخاب شدند بقیه انتخابات اگر آقایان موافق باشند بمابند برای روز ۳ شب ۳ ساعت بشروع - دستور جلسه اول تعیین تکلیف اعتبار نامه های آقایان صدرائی و معتد السلطنه و آقا سید محمد باقر دست غیب ثانیاً تعیین تکلیف دوسیه آقای حاج شیخ اسدالله ثالثاً انتخاب مباشرین راجعاً بحث در پروگرام هیئت وزراء آقایان موافق هستند (گفته شد بلی)

(مجلس يك ساعت و نیم از شب گذشته ختم شد)

جلسه ۲۸

صورت مشروح مجلس یوم سه شنبه

فهم شهر صف المظفر هزار و سیصد و چهل مطابق هجدهم میزان ۱۳۰۰

مجلس یک ساعت قبل از غروب در تحت ریاست آقای مؤتمن الملک تشکیل گردید صورت مجلس یکشنبه شانزدهم را آقای بیان الدوله قرائت فرمودند

رئیس - آقای ملک الشعراء (اجازه)

ملك الشعراء - راجع به آقای آقا شیخ محمد

جواد بنده می خواهم عرض کنم که ایشان بی اجازه نبودند در آن موقع نبشیدنی داشتند نمی توانستند خودشان بنویسند بنده به مجلس آمده غیبت ایشان را بمعاونت اداری اطلاع دادم و عذر ایشان را ذکر نمودم

رئیس - اصلاح میشود غیر از این دیگر اعتراضی نیست (اظهاری نشد) صورت مجلس تصویب شد

از قرار معلوم آقای مشار الملک قبل از مسافرت از وکالت استعفا نموده اند لیکن رفتند استعفاشان امروز به بنده رسیده است قرائت میشود که آقایان مطلع شوند

(آقای بیان الدوله رفته مذکور را بمضمون ذیل قرائت نمودند)

(مقام محترم ریاست دارالشورای ملی دامت تأییداته) چون از خاکیای اقدس شهریاری اجازه مسافرت با اروپا تحصیل و عازم حرکت هشتم این مختصر را برای تقدیم استعفا خود از وکالت سرجان و عضویت مجلس شورای ملی من احم شده و در خانه تجدید مراتب خلوص عقیدت و بندگی خود را منتهم می شمارم

رئیس - آقای مستشار السلطنه (اجازه)

مستشار السلطنه - تاریخش را می خواستم بدانم

رئیس - تاریخش دهم میزان است رفته دیگری است راجع به آقای معتصم السلطنه قرائت می شود

(آقای بیان الدوله بمضمون ذیل قرائت نمودند)

(ریاست محترم مجلس شورای ملی دامت بقاءه) معتصم السلطنه که بموجب مدارک صحیحه در وقایع خراسان با متعصمین شرکت تمام داشته است فراراً با قنات رفته بجهت و مت قنات تلگراف شد مشارالیه در بیرجند توقف نماید تا مراتب باستحضار مجلس شورای ملی رسیده تکلیف او را معلوم فرمایند

رئیس - آقای آقا سید یعقوب راجع باین مطلب است؟

آقا سید یعقوب - بلی راجع بمعتصم - السلطنه است

چنانچه خاطر آقایان نمایندگان محترم مسبوق است سه نفر از کسانی که در کابینه سیاه مدخلیت تمام داشته و عضو اعظم بودند از حق نمایندگی در این مکان ملی محروم گردیدند بنده عرض میکنم راجع به معتصم السلطنه هم در شعبه هشتم بمشور رأی داده شده برای اینکه معتصم السلطنه هم از قرار تحقیقات جزء کابینه سیاه بوده و در واقعه اخیر خراسان هم این شعبه را باغیرگی خود دست برداشته و با آن باقی طاقی همراه گردید و در واقع نظر کمیسیون این است که معتصم السلطنه هم باید مثل عدل الملک باشد و گمان نمیکنم ما بتوانیم در جزء ثانی او را از وکالت محروم کنیم در واقع در همان جزء اول که با کابینه سیاه همراه بوده باید همان مجازاتی را که مجلس از برای زمامداران حکومت سیاه در نظر گرفته همان نظر را درباره معتصم السلطنه اتخاذ کند

رئیس - این مسئله که فرمودید راجع بامر دیگری است وقتیکه راپورت شعبه آمد و اعتبار

نامه ایشان مطرح شد آنوقت باید بحث بشود ولی بالفعل باید تکلیف ایشان راجع باین رفته معلوم گردد آقای نصر الدوله (اجازه نطق) همانطور که آقای رئیس فرمودند بنده هم می خواهم متذکر شوم که این دو قضیه را نباید بهم مخلوط نمود البته موقوفه شعبه به اعتبار نامه نظری کند اگر نظریاتی داشته باشد اظهار خواهد نمود و عیال تقاضای دولت از مجلس این است درباره یک نفر و کلی که وکالت او را هنوز مجلس رد نکرده اجازه داده شود که در تحت توقیف و مواظبت دولت برای يك تحقیقاتی بطهران اعزام شود

اهمیت این مسئله از این حیث است که بموجب قانون اساسی و کلا مصونیت دارند این است که هیچ اقدامی نسبت به نمایندگان بدون استیضاه و اجازه مجلس نباید بشود تا بحال خوشبختانه از این قبیل وقایع اتفاق نیفتاده بود که بعضی از نمایندگان و وکلای ملت يك کارهایی بکنند که دولت مجبور بعملیاتی بشود یعنی از مجلس شورای ملی بخواهد که این اجازه داده شود پس امروز که این قضیه بیان آمده و در مقابل تقاضای دولت اظهار عقیده خواهیم کرد لازماً است قدری در این امر مطالعه کرده و بدانیم که در این قضیه هر رأیی بدیهم بعد از این در هر موردی چنین امری بیش بنیاید سندی خواهد داشت اما قضیه معتصم السلطنه بالخصوص چنانچه همه آقایان میدانند و وکلای خراسان در اظهار عقیده از همه کس احق و اولی هستند می دانند که دخالت و شرکت او در طبقات و تعدد کثرت معتدقی خان مورد تردید نبوده و نیست و البته وکلای محترم مجلس هیچوقت رضای نخواهند بود حمایت خودشان را نسبت به يك چنین شخصی صرف نمایند ناچارم این نکته را هم متذکر شوم که بطور کلی در هر موردی که دولت همچو تقاضائی را بکند مجلس شورای ملی موظف است که در دلائل و مدارکی که دولت برای حصول این اجازه اقامه میکند درست دقت و ملاحظه کند و البته اگر این مدارک را محکم دانست بدون تأمل باید اجازه بدهد ولی در این موضوع در مرحله در کار است این اجازه فعلی مجلس که مرحله اولی است سلب وکالت از او میکند چون سلب وکالت او نمیشود باز اجراء تصمیم محال و رفتار نسبت باور راجع بمجلس شورای ملی خواهد بود و بعد در موقع تشخیص و ثبوت قضیه سلب وکالت او میشود و البته مجلس مجازات او را بمعاکم معموله مملکتی واگذار میکند

همینقدر می خواهم متذکر شوم که اگر در رد کردن نمایندگی معتصم السلطنه از برای ما اشکالی نباشد باز مانع از این نیست که این حق را برای خود حفظ کنیم زیرا اگر این قضیه نظیر پیدا کند مجلس موظف و مکلف است در آن موقع اگر مسئله بقدر لزوم واضح و روشن نباشد يك تحقیقاتی بکنند و معلوماتی تحصیل کند در این موقع عقیده ام این است که اگر مدارک و دلائل تقاضای دولت صحیح باشد مجلس باید بی مضایقه تقاضای دولت را قبول کند

رئیس - آقای محمد هاشم میرزا - بنده عرض می کنم مذاکره که شاهزاده کردند مبنی بر این بود که برای رفته دولت کاز مجلس اجازه خواسته تکلیفی

را تقدیم دولت کردم آقای حکیم الملک وزیر مالیّه
و آقای فہیم الملک خزانہ دار مسئول رسیدگی شدند
در خانہ آن کابینہ حساب تمام شد و مفاصای بندہ
را ہم در ہفتم میزان آن سہ در کابینہ آقای وثوق
الدولہ دادند در موقعی کہ رسیدگی بہ حساب بندہ
شد در صورتی کہ مطابق شرحی کہ عرض کردم
از ابتدای شروع بندہ بکار خرید گدیم خرواری
سی و سہ الی سی و ہشت تومان و در ختم آن
خرواری صد و سی تومان متجاوز بودہ پس از
تسویہ حساب مطابق صورتی کہ تقدیم دولت داشتم
معلوم شد گدیم با جزئیات متخارج آن از قبیل کربابہ
و متخارج مامورین قراق و ژاندارم و غیرہ در آن
سال قطع و کرانی فوق العادہ خرواری سی و ہفت
تومان و پنجقران و دہشاهی برای دولت ثمان شد
در ہر صورت در این قسمت ہم بندہ حساب دادہ
و مفاصا گرفتم قسمت دیگر از مفاصا بندہ در امور مالیہ
عضویت ادارہ مباشرت میباشد از روزی کہ متصدی
این امر شدہ ام تا دو روز قبل کہ متصدی بودہ ام
و الان کنار مبروہ بطور خلاصہ کہ اعتباری کہ
تا آخر ستہ بیست و نہم این بہ بندہ دادہ
شدہ بودہ مبلغ شصت و ششت و نہ ہزار و دوست و
سی و چہار تومان و شش قران و شش شاهی بودہ است
از این مبلغ پانصد و شانزدہ ہزار و دوست و چہار تومان
و نہ قران و دہشاهی بمصرف رسیدہ است باین شرح در دورہ
دوم دوست و نہ ہزار و شصت و ششت و نہ تومان و
شش قران و یک شاهی کہ در مجلس نیز تصویب شدہ است
در دورہ فترت بیستم مجلس دوم و سوم مبلغ بیست و ہفت
ہزار و چہارصد و چہار و ہفت تومان و شش قران
و چہار شاهی کہ آتہم
در مجلس تصویب شدہ است از دورہ سوم یکصد و
پانزدہ ہزار و پانصد و سی و یک تومان و شش قران و
سہ شاهی میباید ایام فترت بین دورہ سوم و چہارم و
در این مدت ہم ہشتاد و شش ہزار و نہ ہزار و نہ تومان و
و یکقران و صد دینار بمصرف رسیدہ است کہ صورت
آنها در ہفتم ستہ تقدیم کردم و در اینجا قرائت شد
و باید بکمسیون مجاسبات برود از آن میزانی کہ
اعتبار دادہ شدہ بود یکصد و پنجاہ و نہ ہزار و سیمصد
و نہ و سہ تومان و شش قران و شصت دینار کمتر خارج
شدہ است مجاسبات آنها یک قسمت تصویب شدہ فقط
قسمت اخیر آن یعنی مجاسبات دورہ فترت باقی ماندہ
کہ آتہم بکمسیون مجاسبات رفته کہ باید راپورت
شود و رابعد از رسیدگی تقدیم دارد و نسبت دیگر
کہ هنوز حساب آن رسیدگی نشدہ قسمت اخیر
تصدی بندہ بودہ پیش از شروع دو روز قبل کہ بندہ
متصدی ادارہ مباشرت بودہ ام کہ حساب آن بطریق
ادارہ مجاسبات تهیه و تقدیم خواہد شد این بودہ خلاصہ
عملیاتی کہ بندہ چہ در کارہای دولتی و چہ ملی در
دورہ زندگانی خود متصدی بودہ ام همین قسم کہ از
ابتدای تصدی بہ عقیدہ خود با شرافت داخل ہندام
الان ہم با شرافت کنارہ میگیرم و خارج میشوم
حساب مجلس نیز برای آقایان نمایندگان باز است
و البتہ کمسیون مجاسبات راپورت خود را تقدیم خواہد

دوازده سال و ۳ ماه آنرا متصدی امور اداره مباشرت بوده ام . در تمام مدت زندگانی خود بنده فقط متصدی سه امر مالی میدانم که از طرف دولت و مجلس مسئولیت آن بمن رجوع شده بود . یکی در موقع تاج گذاری امپراطور و امپاتریس هابوسی بوده است که تهیه شدن آنکار به بنده رجوع و در مقابل صد و پنجاه هزار تومان اعتبار داده شده بود ولی خوشبختانه این امر در کابینه من رجوع علا السلطنه بین او گذار شده بود و در کابینه قایم متوفی الممالک حساب آن را در مقابل دوازده هزار و چهار صد تومان و کسری فقط خرج کرده بودم و در همان موقع مفاصا گرفتیم قسمت دیگر عملی است که در سه تیلان بیل در کابینه من رجوع علا السلطنه یعنی کابینه که آقای مشیرالدوله و آقای مؤتمن الممالک هم عضویت داشتند و همین آقایان محترم کراراً به بنده تکلیف کردند که متصدی خرید غله باشم و چون مکرر تکلیف نمودند بنده در آن سال متصدی این امر شده لازم میدانم در این خصوص بطور اختصار مفاصا آقایان را متذکر کنم که از ابتدای سنه یوی بیل که سنه قبل از آن باشد در کابینه آقای نوق الدوله خرید غله بعنوان تجارتنه بعنوان نوکری بنده تکلیف شد این را هم باید عرض کنم که بنده در مدت عمر خود نوکری دولت نداشته ام بن تکلیف هم بعنوان نوکری دولت نبوده فقط بعنوان خرید تجارتنه بوده که غره ذی حجه این سنه به بنده واگذار شد وقتی که راضی این امر شدم و مقداری غله خریداری نمودم بواسطه شش بیش آمد اصلاح خود را در کناره گیری دادم حساب مدت دو ماه تصدی خود را داده و مفاصا رفته کناره کردم بعد که مجدداً در سنه تیلان این امر به بنده رجوع شد در آن موقع گفتم طهران خرواری سی و سه الی سی و هشت تومان و در برج یونف تیل سنه بعد بود در طهران به بخرواری صد و بیست الی صد و سی تومان به بیشتر بالغ شد یعنی هر کس هر چه میل داشت و بخت برای این کار از طرف دولت مبلغ هشت و چهارده هزار و نهصد و شصت و چهار تومان و سی به بنده اعتبار داده شد از این مبلغ پانصد و نه هزار و نهصد و هشتصد و چهل تومان به مصرف رسانیدم و دویست و سی پنج هزار و صد و بیست و تومان و کسری نقد هابوس دولت شد کبیة آن سال خریدی که بنده کردم پانزده هزار و صد و پنجاه خروار بود که در برج ثور خرید تمام شد و در برج جوزا همان سال بنده نه روزنامه ایران که آنوقت در تحت نظر آقای لشکر الاداره میشد بموم کسانی که طرف معامله با بنده بودند تحیتی بکاربانی که جنس حمل نموده بودند کردم که من مشغول تهیه صورت حساب برای تقدیم هستم خواهشمندم هر کس هر معامله که با من کرده کلیه صورت آنرا بابت بدهد تا بدهت دولت آنها صورتی که من میدهم مطابق نماید در برج سن در کابینه آقای مصمم السلطنه صورت حساب

جلسه ۴۹
صورت مشروح مجلس یوم پنجشنبه ۲۰
میزان مطابق یازدهم شهر صفر ۱۳۴۰
مجلس یک ساعت قبل از غروب در تحت ریاست
آقای مؤتمن الملک تشکیل گردید.
صورت مجلس یوم سه شنبه ۱۸ میزان را آقای بیان-
الدوله قرائت نمودند.
رئیس - آقای حاج شیخ اسدالله (اجازه
تعلق)
حاج شیخ اسدالله - در صورت مجلس راجع
باضاهارات شاهزاده نصرت الدوله
بصور اجمال شرحی نوشته شده است که شاهزاده
فرموده اند منشی محکمه وجهی از متداعین خواسته
این مطلب اشتباه است مثل اینکه در روزنامه هم نوشته
است منشی محکمه بعنوان تمارف وجهی خواسته و حال
آنکه اینطور نیست آنچه بعنوان فوق العاده بوده
در صورت مجلس بصور اجمال ذکر نمیداد که وجهی
تواسته اعاضه اینستکه آیا این وجه بعنوان تمارف
فوق العاده بوده نه نبوده و البته باید معلوم
شود .
رئیس - اضافه میشود غیر از این دیگر اعتراضی
است ؟ (اظهاری نشد)
رئیس - صورت مجلس تصویب شد . دو فقره
یورت از شعبه رسیده یکی راجع باقایی ضیاء الادبا
نگری راجع به تصدیه السلطنته .
ارباب کیخسرو - اجازه میفرمایید .
رئیس - بلی فعلا اجازه خواسته بودید
نماید .
ارباب کیخسرو - باینکه سه ماه و ده روز
از افتتاح مجلس شورای ملی میگذرد و متأسفانه
در مجلس فرصت نیافته است یک قدم برای سعادت
وضع قانون و نظارت در حفظ و اجرای قانون
وارد و غالب اوقات آن بذکرات شخصی گذشته
است از اینجهت بنده میخواستیم داخل مذاکرات
شده باشیم . بنابراین در موقع انتخاب هیئت
سابق از چند روز قبل از آنکه هیئت رئیس را
انتخاب نمایند رئیس مجلس عرض کردم که صلاح خودم
قبول عضویت اداره مباشرت نمیدانم و اینکه
درم قبول کردم بر حسب وعده بوده که فرمودند
هزاردهم میزان عضویت اداره مباشرت را داشته
و بعد از آن باختر خود باشم در جلسه قبل در
استخراج آراء بنده حضور نداشتم و بعد از
شنیدم اکثریت داشته ام خواستم خدمت آقای
عرض کنم که مجلس بشده از این خدمت معاف
ولیکن موقع منقشی و مجلس متفرق شده بود
نایله عرض میکنم بعد از آنکه دروازه سال و سه
صدی این امر بوده ام حالیه دیگر صلاح خود را در
نمیدانم و در این موقع که از این کار کناره
میرم گفتم این است که این مدت تصدی بنده اقتدر
نمیدهند که قدری توضیحات از گذشته
کلیه دوازده سال و هفت ماه است که بشدت تقیماً
در سیاست هستهوا و اینست چنانکه عرض کردم

تقاضا کنیم که بر رئیس دولت یادآوری کنند نقاطی که
انتخاباتشان تمام نشده زودتر خاتمه دهند و نمایندگانی
که معین شده اند و هنوز به مرکز نیامده اند تا بکیندر
حرکتشان بشود آنچهائی هم که انتخاباتش شروع
نشده اعلان انتخابات را شروع نمایند

رئیس - این تا بکشد شده است دودنه بهیشت دولت یاد
آوری شده و راجع به انتخابات آذربایجان و هم راجع به
انتخابات جاهائی که انتخاباتشان خاتمه نیافته و هم نسبت
ببقای که منتظریشان رد شده اند و شخصاً به آقای
مخبر السلطنه هم تلگراف کردم که دوسه های
انتخابات آذربایجان را زودتر بفرستند

سردار معظم --- چنانکه عرض کردم نظر
بنده منحصر به آذربایجان نبود . . .

رئیس --- عرض کردم نسبت بشمار نقاط
تا بکشد شده

سردار معظم --- اگر مقتضی باشد بهیشت
دولت تا بکیندر فرستادن بودجه هاهم بمجلس بفرمائید
بسیار خوب است

مستشار السلطنه --- بنده شرحی عرض کرده
بودم تقدیم کردم

رئیس - راجع به یست ؟

مستشار السلطنه --- بلی راجع به یست
و تلگراف .

رئیس --- اینکه تا بکشد کردم بهین امشب کمیسیون
یست و تلگراف را معین کنید برای همین مسئله بود
لایحه قانونی که مبادی معطل نشویم .

آقای حاج شیخ اسدالله (اجازه نطق)

حاج شیخ اسدالله --- بنده عرضم راجع به
فرمایشی بود که آقای سردار معظم راجع بغواستن
بودجه فرمودند زیرا چند ماه است از عمر مجلس
میکشود و هنوز قسمی دو به اصلاحات برداشته ایم و
جهت آنهم این است که تحال از طرف دولت اقداماتی
نشده و بودجه هم که اس اساس اصلاحات است بمجلس
نیامده عقیده بنده این است بسولت نوشته شود هر چه
زودتر بودجه هارا بمجلس بفرستند ،

رئیس --- بسیار خوب نوشته میشود . بادستور
چنانکه معین شد مخالفی نیست ؟

آقا سید یعقوب --- بنده اجازه خواسته بودم
راجع بوکلای فارس . .

رئیس --- بفرمائید

آقا سید یعقوب و کلای فارس
ممنونی است انتخاباتشان تمام شده
ولی هنوز اعتبار نامه آنها تمام نشده ضیاع الادب
مخصوصاً تلگراف نموده بودند آقا شیخ محمد حسین
سعادت و آقا شیخ عبدالکریم هم انتخاباتشان تمام
شده ولی هنوز اعتبارنامه شان از مجلس نگذشته

رئیس --- دیروز مراجع شد شعبه یازده فقره
اعتبار نامه بود که مراجعه پیش شعبه شد .

آقای قمی --- (اجازه نطق)

آقای میرزا ابراهیم قمی --- اعتبار نامه ضیاع الادب
که شعبه رجوع شده مشغول رسیدگی به آن
هستم .

مجلس تقریباً نیم ساعت از شب گذشته ختم شد

رئیس مجلس - **دوقتم الملك**

مذاکرات لزومی ندارد علی الخصوص که این دوسیه از نقطه نظر انتخابات نیز اثری نمیتواند بگذرد و اساسا مذاکرات در آن چه نتیجه دارد ؟

رئیس -- آقای آقا میرزا ابراهیم قمی (اجازه لطفی)

آقا میرزا ابراهیم قمی -- بنده در نظر دارم که آقای نصرت الدوله در تعقیب این مسئله ایشان را متفصل نمودند نمیدانم بمعنیات آن روزشان معتقد باشم یا بفرمایشات امروزشان بنده معتقدم که چون در آن دوسیه مذاکره شده و دوسیه را آورده اند بایستی دوسیه را قرائت و رسیدگی نمود.

نصرت الدوله -- مگر بنده اظهار کردم که ایشان متفصل نشده بودند بنده بنده گفتم این امر را بمجلس مشاوره عالی رجوع کردم و آن مجلس انفصال ایشان را بطور موقت بمدت سه ماه درخواست نمودند و تقصیر ایشان این بود که چرا شخصا خودشان مقدم نشده بودند از آن شخص راپورت دهند بنده چیز دیگری نگفتم.

رئیس -- کما می بینم مذاکرات در این باب کافی باشد باید رای گرفت، اول رای من بگیریم به اینکه آیا توضیحاتی که داده شد کافی است یا خیر؟ یعنی این مسئله دیگر تعقیب شود ؟ آقایانیکه معتقد باین ترتیب هستند قیام نمایند (اغلب قیام نمودند) تصویب شد :

حالا شروع میکنیم بانتخاب سه نفر مایشر .
(اوراق رای توزیع شد)

رئیس -- آقایانیکه آرایشان حاضر است تشریف بیاورند .

(اخذ آراء بعمل آمد)

رئیس -- آقایان مستخرجین تشریف بیاورند .
آقایان سلیمان میرزا - احتشام الدوله و وقار الملک شروع به استخراج آراء نموده به ترتیب ذیل نتیجه حاصل شد :

عده مهره های تقشیشیه و اوراق آراء همريك ۶۱
آقای ملك الشرا ۳۷ رای آقای رفعت الدوله
۳۴ رای آقای ارباب كیخسرو ۳۲ رای - آقای حاج میرزا اسدالله خان ۲۰ رای - آقای امین التجار ۱۹ رای - آقای شیخ الاسلام ملابری ۶ رای - آقای آقا شیخ محمد جواد ۲ رای آقایان آقا سید مقرب - امیر ناصر - سلیمان میرزا - آقا میرزا هاشم شهبانی - آقا میرزا علی كازرونی - منتصر الملک - مستشار السلطنة - آصف الممالك و فقیه الملک همريك ۱
آی - رفته سفید علامت امتناع ۱

رئیس -- آقای ملك الشرا به اکثریت ۳۷ رای و رفعت الدوله به اکثریت ۳۴ رای و ارباب كیخسرو اکثریت ۳۲ رای بمدت مباشرت مجلس شورای ملی انتخاب شدند

رون که تشریف میبردندو کمیسیون است که فوریت دارد و همین امشب باید تعیین گردد و یکی کمیسیون ارجیه که عده اعضای آن ۶ نفر و دیگری کمیسیون مدت و تلنگراف که عده اعضای آن ۵ نفر است جلسه تیره را روز پنج شنبه سه ساعت بقرب و دستور آن است در پروگراموزراء و انتحاب بقیه کمیسیونها خواهد شد آقایان موافق هستید .

سردار معظم -- بنده راجع بدستور عرضی دارم ولی خواستم در آخر جلسه از ریاست مجلس

آن شخص را تعقیب نکردند و بنده را در مشاوره عالی حاضر کردند و برای این مطلبی که بمن نسبت دادند و محض اینکه يك مسامحه از طرف من شده است بنا بر ترتیبات اداری نسبت بمن نظریه اتخاذ کردند در موقع استخدام عدلیه فقط ایرادی که بمن وارد آوردند این قضیه است و خیلی مغفیرم از اینکه بنده مجوسطن در مجلس شورایی مطرح شد که سابقه بنده مکشوف شده و ایرادی که به بنده وارد آورده بودند همه آقایان بدانند و اگر هر آینه خارج از موضوع نبود وقت مجلس شورایی توضیح نمیشد بنده حاضر بودم يك سلسله از تاریخ زندگانی خود را در این جا بسم آقایان محترم برسانم ولی چون خارج از موضوع است وقت مجلس را تضییع نمیکنم فقط این قضیه است که نسبت به بنده داده اند و این مطلب است که بنده را امروز مجبور کرده است در مجلس شورایی در پشت این تریبون این اظهارات را بکنم حال دیگر مصیبت نظریات آقایان نمایندگان محترم میباشد .

نصرت الله ولد : — بنده همانطور که از آقای حاج شیخ اسدالله مدافعه خود را مجبور می بینم که از شخص خود نیز مدافعه نمایم برای اینکه آقای حاج شیخ اسدالله گفتند که در آن زمان اینطور اقتضا شده است و نظرو وزارت این بوده است که به این وسیله يك مرسوم را دفع نمایند در صورتیکه دفع کردن مرسوم راه دیگری دارد ؛ بلی اگر این نظریه رد بنده با ایشان موافق بودم ولی اینطور نیست من مرسوم را که ایشان فرمودند خود قانون آن کرده است در این موارد نیست که ایشان فرمودند مسائل نباید باهم مخلوط شود يك مواردی است و چندین سال هم در عدلیه بان عمل شده و آن وارد معنی است که اجزاء عدلیه يك کارهای قاعده که می کنند يك حقوقی هم فوق العاده یافت میدارند ولی در این گونه مواقع اگر يك تکلیفی بیکي از اجرای دفتر ریاست بجا شود که درج از وظیفه خود میداند یا باید از اجرای آن امتناع ورزد و یا باید بدون مطالبه وجهی بجا بیاورد و البته اشخاصی که مخالف این ترتیب رفتار نمایند ثوابت دارند و نمیشود اعتراض نمود

پیش : — بالاخره تکلیف این کار را بایستی مجلس معین نماید اگر میفرمائید همینطور در بوثه نال گذارده شود والا يك کم بونی فرستاده شود

سر دائر معظم : — بعقیده بنده مقصود از امتناع دوسیه کشف يك سلسله حقایق بود که آخره مکشوف شد و بنات مفصلی در این زمینه هارشد و بعقیده بنده ثانیاً وارد شدن در این مطلب بان لزومی ندارد در ضمن مذاکره راجع بیک آقای اسم يك دوسیه برده شد و آن دوسیه هم بسته شد و مذاکراتی هم راجع بان شد حال اگر کسی برخلاف اظهارات حضرت والا و آقای حاج شیخ اسدالله مطالبی دارند بفرمایند والا تکرار قضیه نکنی !

ممکن است شخصی که اطلاعاتش در این زمینه از همه باشد آقای تدین باشند در این صورت خود بان اگر لازم میدانند بروند و دوسیه را شخصاً برد و اگر با این مذاکراتی که شد قانع نشدند بنده مطالب خود را اظهار دارند والا ادامه این

کرد فقط استعفا می که دارم این است که کمی بون معاصرت زودتر راپورت خودش را تقدیم دارد و مجلس شورای ملی زودتر رسیدگی بآن نماید تا خیال بنده بکلی راحت شود اگرچه خیال حالیه بزرگوار است ولی فقط میتوانم عرض کنم اصرارم از این بابت است.

توانم آنکه نیازم اندرون کسی

حضور در چنگم کاور خود برنج در است اشخاصی هستند که همیشه معضالت زبان تنبیدشان دراز است و چون متأسفانه این ترتیب بکلی عادت مملکت مشاهده است به همین جهت است که بنده میخوام مجلس که فوق همه است نظریات خودش را سر چه زودتر بگوید و در خاتمه در این موقع که از خدمت و عصویت اداره مباشرت کنار میروم فقط یک استعفا دارم و آن استعفا چنانکه در راپورت خود عرض کردم راجع به اعضاء و مستخدمین اداره مجلس است که خدمات فوق العاده کرده اند و بصداقت و طایفه خود را انجام داده و حقیقتاً آبروی متصدیان را همه وقت حفظ کرده اند و ایا مقرت و سختی بنده به قسم با آنها و عده واجبینان دادم که هر وقت مجلس باز شود حقوق زحمات آنها را مراعات خواهم کرد این است که در این موقع مسئولیت را از خود دور کرده و حفظ حقوق آنان را به مجلس واگذار می نمایم

رئیس - آقای سلیمان میرزا (اجازه نطق)

سلیمان میرزا - همان قسمی که آقای ارباب کبکسرو فرمودند البته در صورتیکه دوازده سال و سه ماه در نهایت صحت و امانت متصدی امر مباشرت مجلس شورای ملی هستند هیچ زبانی نتواند داشت که چند دقیقه هم وقت مجلس بیکر خدمات ایشان مصرف شود تا این امید از برای افراد مملکت حاصل شود که اگر شخصی وظیفه خود را از روی صحت انجام داده از او قدر شناسی خواهد شد (بر خلاف قانون امروزی مملکت) البته آقایان بخوبی می دانند که وقتی دوره دوم مجلس مجدداً افتتاح میشود یعنی بعد از خرابی مجدد علی شاه یک اداره مباشرتی به آقای ارباب کبکسرو تحویل داده شده بود که اگر گفته شود عدد منفی بوده یک صدی مبالغه یعنی هیچ نبوده تنها اداره مباشرت بلکه اثباتاً هم که امروزی بنیم هیچ وجود خارجی نداشت.

آقای ارباب کبکسرو با کمال جدیت و امانت که مخصوص خودشان است نهایت مواظبت را در امور مرجوعه بخود منظور داشته و اساسی که بایشان سپرده شده بود بنحوی اداره نمودند که امروز اوضاع مجلس از حیث اثباتیه و انتظامات و صحت دفتر و صندوق ایداً اطراف نسبت با سایر دفاتر بیکه در این مملکت موجود است نیست اگر امروز در سر تاسر مملکت جستجو کنیم نمی توانیم یک دفتری باین نظام و صحت نشان بدیم صحت آن مدینه قدر کافی است که آن ساعتی که متأسفانه (باید گفت متأسفانه) از اداره مباشرت استعفا می دهند محتاج نیستند باین که بگویند تأمل کنید تا این وقت قلم را در آخر دفتر بنویسم و باین که فلان کاغذ را در فلان دوسه بگذارم و با فلان ورقه را بنویسم به مجرد این که استعفاء می دهند و دفتر

خود را کاملاً تحویل می دهند بواسطه همان دفتر صحت احوال و امانت خود را نشان می دهند گمان نمی کنم که متأسفانه در تمام مملکت يك مأمور مالی و یا کسی دیگر را داشته باشیم که وقتی از کار خود کناره می کشد اینطور دفاتر منظم و حاضر داشته باشد انصافاً بنده بخود حق می دهم اینجا بگویم آقای ارباب کبکسرو سر مشق و نه از خدمت و انتظام امور در کارهای موضوعه بخودشان هستند و حقیقتاً همانطور که در تاریخ میخوانیم که ایرانی های قدیم چگونه صحیح العمل و امانت کارهایشان منظم و مرتب بوده و راستگو بوده اند امروز از آن ایرانی ها يك نمونه صحیح در دست داریم آنهم آقای ارباب کبکسرو است که الحق و الانصاف سر مشق تمام مأمورین می باشد و گمان می کنم هیچ کس را که گوی و اغراق نباشد زیرا عملیات مأمورین مالی و غیره در مجلس وجه در خارج مجلس بخوبی مکشوف است اگر کسی دیگری را غیر از ایشان باین صحت سراغ دارند بنده اطلاع بدهم تا سبب خوشحالی بنده گردد بنده شخصاً که سراغ ندارم و نمی دانم چنین شخصی وجود خارجی دارد یا ندارد باری این نکته خیلی قابل توجه است ملاحظه بفرمائید در این دوره طولانی فترت چه طوفانهای مهیب با الوان مختلف در این مملکت هجوم آور شد هر جای آبادی که پیدا کرد خراب نمود مخصوصاً جاهایی که در او انری از آثار و مشروطیت و قانون باقی بود در آن موقع ما و کلام که نبودیم تنها کسی که توانسته است اداره مباشرت و اساس امروزه مجلس را حفظ کرده دفتر مجلس را از این تصادمات و هجومات مصون دارد و امروز مجلس مثل زمان بعد از محمد علی شاه نباشد که اسناد و دفاترش مفقود باشد بلکه اسناد و دفاتر منظم و همانطور که در راپورت خود هم فرموده بودند خانه را به صاحبخانه تحویل می دهند تا بویل خودش هر کس را که بخواهد انتخاب کند.

در زمان آقای سید ضیاء الدین همه آقایان بهتر می دانند که چه هجری به مجلس شد بنده کدو بودم و بعد مطمح خدم آقایانی که بودند البته میدانم که آقای سید ضیاء الدین چه محلات شدیدی و چه ترتیباتی از برای مجلس تهیه دیده بود که باز بفعالیت و جدیت آقای ارباب کبکسرو از این مسئله جلوگیری شد چون حق شناسی را از وظایف اولیه هر کس میدانم بنابر این اولین دغدغه خود را بآبادی این وظیفه موظف میدانم که در مقابل راستی و صحت تعجید و تسخیر و در مرقع خلاف تنقید و تکذیب نمایم تا این دواصل در مملکت جاری نشود ماعی و چو وقت اشخاص صحیح پیدا نخواهیم کرد بد بخانه با اوضاع جاریه مملکت باید نظری کرد باید گفت که متأسفانه اوضاع همانطور که بود هست مجدداً میگویم بسیار از ذکر این مطلب معذرت می خواهم لیکن حقیقت واقع این است عامل واقعی در هر کار دشوار است اگر کسی نتواند در این مملکت احقاق حق خود را بکند از برای این است که فاقد سرمایه بزرگی است که حق را بطرف او سوق میدهد این است یکی از بد بختیهای بزرگ مملکت و این نیست مگر از نقطه نظر اینکه از اشخاص که بصحت و درستی خدمت میکنند قدر

دانی نیشور دهمه دیدم اند اشخاصی که يك چند وقتی مباشرت عملی را کرده اند معجز از چند هزار تومان از آنکاری که هفتاد تومان واجب داشته برای خود تهیه دیده اند و وقتی که آمده اند مجدداً يك مأموریت بزرگتری گرفته اند البته در این صورت هیچ کس میل بصحت و امانت نمی کند امروز در زوایای اصفاهای مابین اشخاص وقتی که صحبت میشود اگر کسی حرفی از صحت و امانت بزند میگویند این شخص سقیه است این بیچاره سقیه نادان بدبخت ده هزار تومان بایشتر باو میدادند تا يك کاغذ را امضاء نماید با فلان کار را بکند این البته با شدت فقر و فلاکتی که داشت از آن مبلغ صرف نظر کرده و آن پول را نگره دو مسلمان از کسنگی عافیت خواهد مرد این است امروز حرفهایی که در مواقع صحبت گفته میشود برعکس میگویند فلانی شخص کافی و لایقی است از فلان مأموریت جزئی در فلان ناحیه کوچک وقتی که برگشت خیلی متحول برگشت و حالا هم چون کفایت بخرج داده بولایات دیگری مأمور شده این است اوضاع کنونی ما البته در وسط این خرابیها اگر شخصی مثل آقای ارباب کبکسرو بیا شود معنی توجه است ملاحظه فرمائید يك شخصی ۱۵۰ هزار تومانی برای خرج ناکنداری اعتبار بدهد علاوه بر اینکه چنانکه در این مملکت رسم است بعد از مخارج مطالبه یک مقدار دیگری میکند و میگوید فلان مقدار طلبکارم آنوقت مخارج را که در کمیسیون حدافش یکصد و پنجاه هزار تومان تصویب شده به دوازده هزار تومان تقلیل داده این است که کاملاً عدل این شخص برجسته است و اگر شخصاً بنده آن صورت را ندیده بودم قدری اغراق تصور می نمودم و باینکه در سال مجامعه که گندم بآن قیمت ترقی نموده بود به منظور که حالا فرمودند بخرواری سی و هفت تومان و کسری برای دولت تمام شده است آیا هیچکس میتواند تصور بکند که گندم در سال قطعی و مجامعه خرواری سی و هفت تومان و کسری برای دولت تمام شود سابقاً اشخاص دیگری هم از طرف مجلس مأمور خریداری جنس برای دولت بودند لیکن خیلی فرق است مابین این خرید که از روی صحت بوده و آن خریدی که بنده آن خرید در حساب آنرا ملتفت نشدم کسی در سال مجامعه بتواند از برای دولت گندم خرواری سی و هفت تومان و نیم خریداری کند انصافاً خیلی خوب است و من خیلی متأسفم از اینکه با وجودیکه ایشان با اکثریت در مجلس انتخاب شده اند از دار خودشان کناره می گیرند و البته اگر ممکن بود که خدمات خود را تعقیب میکردند خیلی بهتر بود ولی چون با خودشان مذاکره کرده ام چنین فهمیده ام که میل دارند چندی راحت بکنند متأسفانه دیگر راضی قبول این رحمت نخواهند شد بلکه دیگری که نایبستی فراموش شود خود ایشان مخصوصاً در قسمت آخر نطق خود متذکر شدند آن رحمت و صحت عمل اعضاء و اعضاء مجلس است و احساسات ملی است که نشان داده اند زیرا که اگر در اداره رئیس آن فقط جدی و صحیح العمل باشد نمی توان گفت آن اداره مرتب و منظم خواهد بود ولی این اعضاء در صحت و جدیت تأسی بر رئیس خودشان نموده اند و متعاقب با اخلاق رئیس هستند و متأسفانه باید گفت در اینجا هم قانون عمومی حکم خود را

کرد در آن سال مجامعه این بیچاره اعضاء و اعضایی که در این جا هستند و با کمال میل و عقیده قلبی که بحفظ اساس مشروطیت دارند خوشوقت و آرزویشان این بود که باز هم دفعه دیگر مجلس را مفتوح به پیشند در آن سال که بهمه کس کمک میشد باین بد بختان مطابق اطلاعی که دارم ابتدا کمک می نمودند و مطابق قانون عمومی محروم از هر گونه آسایش و مزاحمت بودند نمی دانم باز ما باید بهمین حرفها اکتفا کنیم یا در موقعی که رفقای عزیز و آقایان و کلاهی محترم رسیدگی به احساسات مبتدیانك اظهار تشکر و قدر شناسی از این اجراء که سختی و فلاکت گذرانده اند و امروز هم میگذرانند خواهند نمود فقط بنده امروز یاد آوری از زحمات رئیس و مرئوس می نمایم تا بعد آقایان محترم چه در نظر بگیرند

رئیس - آقای ارباب کبکسرو شرحی به بنده نوشته اند که باین مذاکرات خانه داده شود زیرا که مقصودی غیر از بیان مطالب نداشته اند و متصدشان تعریف و تمجید نه بوده است ولی بنده مجبور هستم که در این موقع چند کلمه عرض کنم خیلی افسوس میخورم که آقای ارباب کبکسرو مجبور شده اند که از تصدی اموری که در سابق داشته اند چند کلمه مذاکره کنند صحت عمل و کفایت ایشان ضرب المثل است و لزوم توضیح نیست لیاقت و صحت عملی که در امور مجلس ارائه داده اند خود يك نمونه و مثالی است از کفایتی که در امور خارج که بایشان محول شده بود بخرج داده اند از حیث انتظام هم لزوم توضیح نیست و خود آقایان و کلاهی که سابقاً در مجلس بوده اند ملاحظه کرده اند لذا هر چه از این بابت عرض کنم زیادی است اما راجع به جریان قضایا و مذاکراتی که در باب انتخاب ایشان بوقوع پیوسته است مطلب همان است که فرمودند

در برج سنبله وقتی که قرار شد انتخابات شروع شود قبل از وقت ایشان به بنده فرمودند که دیگر شغل مباشرت را قبول نخواهم کرد الان هم برای بنده بیان فرمودند ولی بنده از آنجا که وجود ایشان را در هیئت رئیسه لازم میدانم چنان که سابق هم عرض کردم استعفاء نامه ایشان را قرائت نه نموده برای اینست که ایشان را مجبور بقبول نمایم هر چند که بعد از انتخابات هم قبول می فرمودند بنده و جمعی دیگر رقیتم و بایشان اصرار کردیم که شغل مباشرت را قبول کنند و ایشان نیز قبول نمودند ولی باین شرط که در انتخابات جدید از این شغل معاف باشند ولی چند روز قبل که بنده انتخابات تجدید شود بنده بهمان نظریه سابق عرض نکردم و حالا هم در همان عقیده خودم باقی هستم و وجود ایشان را در هیئت رئیسه و اداره مباشرت لازم می دانم (بعضی گفتند صحیح است) و گمان میکنم که اگر ایشان اصرار داشته باشند و اداره مباشرت را قبول نکنند امور اداره مباشرت مجلس مختل خواهد ماند (صحیح است) ولی بنده دیگر کاری نمی توانم بکنم و آن قدر هم که لازم بود

اصرار کردم ولی قبول نکردند دیگر راجع بخود

آقایان است مذاکرات را بهمین جا ختم می نمایم که خود آقایان و کلاهی در طرف این دوره و ایشان را قانع کنند که دوباره مشغول کار شوند

آقای شیخ محمد جواد - (احضار برای قرائت راپورت)

آقای شیخ محمد جواد - راپورت شعبه دوم راجع بنمایندگی آقای ضیاء الادباء را بمضمون ذیل قرائت نمودند

شعبه دوم مراجعه بدوسیه انتخابات شیراز نموده نظریات خود را تقدیم مجلس شورای ملی می نمایند

در ۲۵ ربیع الثانی ۱۳۰۷ انجمن نظارت مرکزی تشکیل اعلان انتخابات را مطابق مقررات قانون منتشر کرده اند

از ۵ جمادی الاول الی ۲۱ در مدت ۱۷ روز ۷۱۴۰ ورقه تعرفه توزیع و در ظرف پنجروز (۵۸۸۸) ورقه رای دریافت داشته اند بملاوه چهارده شعبه نظارت در چهارده نقطه تشکیل داده اند در نقاط چهارگانه (۲۱۴۳۶) ورقه تعرفه داده شده (۲۰۴۷۹) ورقه رای مأخوذ گردیده است

کلیتا در حوزه انتخابیه شیراز (۲۶۳۱۷) ورقه رای اخذ شده آقای ضیاء الادباء با اکثریت (۲۰۶۵۱) بهست عضویت مجلس شورای ملی انتخاب شده اند پس از استخراج آراء نه روز هم انجمن نظار برای اخذ شکایات دایر بود ولی شکایاتی نرسیده در ۱۹ شعبان خانه بانتخابات داده شده و انجمن نظار را متحمل کردند

مطابق صورت مجلس از تمام شعب انتخابیه چهار پنج روز بعد از نشر اعلان انتخابات تعرفه داده اند اگر چه موافق قانون کمتر از هر روز پس از نشر اعلان بیانیه تعرفه داده شود ولی چون راپورت این انتخابات در موضوع سه نفر دیگر از نمایندگان محترم فارس قبلاً به مجلس داده شده و نمایندگان محترم جریان انتخابات را تصدیق فرمودند و اهمیت باین مسئله نداده اند لذا شعبه هم این قضیه را مصل انتخابات ندانسته به اکثریت صحت نمایندگی آقای ضیاء الادباء تصدیق می نمایند

رئیس - راجع بانتخابات آقای ضیاء الادباء مخالفتی نیست؟

(گفته شد خیر) رأی می گیریم بنمایندگی آقای ضیاء الادباء آقایانی که نمایندگی ایشان را تصویب میکنند قیام فرمایند

(اکثر قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد

(آقای شیخ محمد جواد راپورت شعبه دوم راجع با آقای معتمد السلطنه را بمضمون ذیل قرائت نمودند)

شعبه دوم مراجعه بدوسیه انتخابات سیستان و نمایندگی آقای معتمد السلطنه نمود جریان انتخابات را مطابق قانون می دانند ولی از نقطه نظر صلاحیت مخصوصاً بواسطه عدلیات اخیرش در خراسان مشار الیه را صالح از برای عضویت پارلمان ندانسته نمایندگی

ایشان را با اتفاق آراء رد نمایند

رئیس - راجع باین راپورت مخالفی هست؟

آقای سید یعقوب - راجع به رد کالت ایشان هیچ کس مخالف نیست

رئیس - رأی می گیریم برای راپورت شعبه آقایانیکه راپورت شعبه را تصدیق می کنند یعنی نمایندگان کمی معتمد السلطنه را رد می کنند قیام فرمایند

(اکثر نمایندگان قیام نمودند)

رئیس - نمایندگی آقای معتمد السلطنه رد شد چند روز قبل از طرف آقایان وزراء راجع بتصویب یا نرد هزار تومان

برای تعمیرات و اصلاح سد جاجرود پیشنهادی نموده بودند و پیشنهاد مزبور به کمیسیون بودجه مراجعه شد از طرف کمیسیون راپورتی رسیده است قرائت میشود

(آقای سردار معظم راپورت مزبور را بمضمون ذیل قرائت نمودند)

کمیسیون بودجه لایحه درخواست مبلغ پانصد هزار تومان اعتبار تعمیر سد جاجرود را تحت مباحثه در آورده نظر باینکه تعمیر سد مزبور نهایت فوریت را دارد کمیسیون تصدیق نموده ماده واحده را پیشنهاد مینماید

رئیس - ماده واحده که راجع به این شعبه نوشته شده قرائت می شود و بعد رأی باورده می گیریم

(بمضمون ذیل قرائت شد)

مبلغ پانصد هزار تومان برای تعمیر سد جاجرود بطوریکه از طرف دولت پیشنهاد شده بوزارت مالیه اعتبار داده میشود

نصرت الدوله - ماده پیشنهاد شده از طرف دولت کمالاً تطبیق بآرای کمیسیون نمیکند برای آنکه در ماده واحده که قرائت شد آن اعتبار را برای هذالسه ذکر می نماید و مخصوصاً این مسئله در کمیسیون مذاکره شد که شاید بواسطه نزدیک شدن زمستان و سردی هوا موقع مرمت و تعمیر برای دولت باقی نماند که از هذالسه این اعتبار را خرج نماید لذا کمیسیون در سفارش تقاضای دولت اصل مبلغ اعتبار را تصویب نمود ولی در صورتی که دولت ملاحظه کند امسال بواسطه سردی هوا تعمیر سد غیر ممکن است البته اجباری نخواهد داشت باین وجه را کمیسیون در هذالسه بصرف برسانند و اگر این ماده را تصویب نمایند مخالف نظریات کمیسیون بود و شاید تولید اشکال شود باین لحاظ خوب است ماده پیشنهاد بنده مطابق رأی کمیسیون نوشته شود

سر دار معظم - بمطابق رأی کمیسیون رأی گرفته میشود

نصرت الدوله - چون کمیسیون ماده بندی نموده خواستیم که ماده بندی که میشود مطابق رأی کمیسیون باشد

فغان کند سرکوبی نماید ازدزدان خیابانی وغارت
ان شهرى از تمدن داخل و خارج از رشوه گيرى
نوعى نگران جنو گيرى کرده موجبات حفاظت
ت ايران را فراهم آورد اين کار دوجيز لازم دارد
کى وارد کردن مجازات است در جامعه و ديگرى
جاد قوه نظام است تاوقتیکه در پيشت اجتماع مجازات
شد مصونيت نسبت (گفته شد صحيح است) از اين نقطه
ان از دولت حاضره نمائيم که نسبت بمجازات
نسبت بمجنابيات و تقصير است گذشته از ذلك هم
نبايد
زيرا گذشته برای آتیه سرمشق است تاوقتى
ما در گذشته مجازات را اعمال نکنيم يعنى ياداش
کار را بسى و نيکخواه را خوبى نسيه غير ممکن
ت که يك کسى بخوبى تشويق شود و يا اينکه
بسى صرف نظر کند اول چيزى که لازم است
ديکرن مجازات است مطلب دوم قشون است و بمقيده
قشون اسرور بای فقط مملکت ايران مقدم
هر چيز است من بقدرى در موضوع قشون غلوازم
مى گويم دولت ايران و مجلس شورای ملي بايد
مخارج زيادى را حذف کرده و هر چه پول بيدا
کند برای قرض تأمينه خودش مصرف کند
(گفته شد صحيح است) تاوقتیکه ما قشون نداشته
م ما يك ملت واحد ايرانى نمى توانيم داشت و قشون
داشته باشيم تا ولايات خود ما را بر کمر بيا
م قشون بايد داشته باشيم که وقتى کتلت محمد
خانها دادول باشى مى شوند و مى خواهند يك
ت بزرگ ايران را هرج مرج کنند برخلاف آتش يك
از ان طهران او سرشان را بسکويم قشون لازم
که وقتى ميرزا کوچک خانها در گيلان طلبان
و طلب استقلال مى گويند بازم برخلاف اراده
خلاف طرفداران تهران سرش را بگويند (گفته
صحيح است) قشون قشون ۲۰۰۰ زور لازم است فقط
است که از تعميلات غير مشروع اجنبى جنو-
مى گندم بايد تصميم داشته باشيم که هيچ تعميل
بيريم من معتقدم که ملت ايران بايد باتمام دول
و دوستانه و حسنه داشته باشد ولى در همان آن
معتقدم دولت و ملت ايران بايد حقوق مشروع
حفظ کنند يك ذره تعميل غير مشروع اجنبى
بپذيرد و در اينجا تکرار مى کنم و بدولت
ه تذکر ميدهم که در هر وقتى که يك تعميل
شروع اجنبى را نبايد پذيرد ما در اينجا تکرار
م و بدولت حاضره تذکر مى دم که در هر وقتى
تعميل غير مشروع را پذيرد با طرفداران امروزي
ت مخالف او خواهيم بود گفتيم قشون لازم -
و قشون بايد تهيه کنيم براى اينکه قشون تهيه
پول لازم است و آنهم از منافع داخلى چنانچه
وسيله ما ياديات خارجى يك بدبختى براى ايران شده
برادر مقابل يك شرايطى که بدبختى ايران را افزون
و در مقابل يك شرايط ايران کشى و استقلال
يا يك تمن بخش ميدادند و بالاخره بند عرض ميکنم
ت حاضره مخارج خودش را بواسطه عايدات داخلى
تواند تأمين کنند لکن هر طور که آن چيست ؟

طریق آن جلوگیری از افراط و تفریط و ولخرجی و حذف ادارات زیادی - ندادن پول بیکارها و منفعت جوازها حذف کردن اداراتی که حذف آن ها هیچ صدمه با احتیاجات مملکت ندارد و نیز آورد و معتقد نبودن بداشتن یکمده وزارتخانه است کسی که پول ندارد و ممکن است چهاروزارتخانه نگاهدارد باقی را حذف کنند وزارتخانه که بتواند بواسطه خودش عمل کند فقط دیرومعاون و رئیس کابینه لازم دارد (فرض کنید وزارت فوائد عامه که فقط اسم است) یکمدهجوز وزارتخانه را ما حذف می کنیم وقتی پول پیدا کردیم آنوقت دائر می کنیم پس برای اینکه ما بتوانیم مواجه با احتیاجات خودمان بشویم باید مخارج زیادی خودمان را حذف کنیم این اصلی است که دولت باید اتخاذ کند تا اینکه بتواند بمقدور برسد پس اگر ازمین بپرستد که پروگرام دولت چه باید باشد بنده عرض می کنم پروگرام دولت دادن کار و نان باهالی و استقرار عدالت و امنیت است و اگر این دولت تهیه و آوردن بودجه فنی ثابت بهجس موفق شود ما دیگر از این دولت توقعی نداریم شاید بعضی از آقایان بپرستند که تو گفتی باید پروگرام و معتقد بود آن نیست پس این حرفها چه بود ؟ عرض میکنم این اظهارات من از نقطه نظر مساعدت با پروگرام نیست و از نقطه نظر مساعدت با دولتی است که پروگرام را بهجس تقسیم میکند و برای این که سوء تفاهمی نشود باید چند کلمه توضیح بدهم که علت نظرداری ما از حکومت حاصره بدوات گرانگانی که فعالیت خودمان جریان داشت بدوات حاصره گفتیم که ما طرفدار اشخاص نیستیم و موافقت و مخالفت ما از نقطه نظر حسیو بعضی اشخاص نیست از نقطه نظر اعتماد بعمل است هر کس خوب کار بکند ما طرفدار او خواهیم بود هر کس موافق مصالح مملکت رفتار کند ما موافق او خواهیم بود هر کس مخالف مصالح مملکت کار کند هر قدر هم از نقطه نظر روابط شخصی در نزد ما عزیز و گرامی باشد ما متأسفانه با او مخالفت خواهیم کرد برای حفظ بودن این اصل و بنام حق شناسی از گذشته و امید واری بآینده بدوات حاصره موافقت خواهیم کرد اما حق شناسی از گذشته بواسطه این است که اگر جمیع اعضا دولت حاضر نباشند در هر صورت یک قسمت از اعضا دولت حاصره در برانداختن حکومت سید ضیاء و آن حکومت خیانت کار این مملکت جدوجهد کردند و ما مجبوریم نسبت باین قسمت حق شناس باشیم و بدوات حاصره که مجلس شورای ملی را افتتاح کرده است موافق باشیم البته در این مملکت مخصوصاً در این پایتخت یکمده اشخاص هستند که منکر مجلس شورای ملی می باشند شاید در نظر منکرین مجلس شورای ملی بزرگترین خیانتی را که دولت حاصره مرتکب شده افتتاح مجلس شورای ملی باشد و شاید بواسطه همین مخالفت با مجلس است که با حکومت حاصره مخالفت می کنند ولی بنده داخل در هویت آن اشخاص نمی شوم که چرا منکر مجلس اند زیرا اشخاصی که منکر اصلاحات هستند البته منکر مرکز اصلاحات هم هستند ولی ما کلا مجلس باید از رئیس الوزراء حاضر مسئول باشیم که پس از سال دوره فترت موفق با افتتاح

مجلس شورای ملی شدند این اظهار من اظهار قدردانی است يك کار بزرگتر دیگر هم آقای رئیس الوزراء حاضر کردند است که آنهم شایسته تقدیر است آقای رئیس الوزراء حاضر بالاخره خودشان موفق شدند که مستشاران مایه را که بر ما تمیل شده بودند از مملکت خارج نمایند اینهم در نظر نمایندگان نمایان خیالی قدر شناس است و ما باید در مقابل این خدمت که آقای رئیس الوزراء کرده اند حق گذارایشان باشیم آقای رئیس الوزراء يك خدمت دیگری هم کرده اند و ما نمایندگان خراسان بقدیر سهم خودمان باید از شما تشکر کنیم و یقین داریم سایر نمایندگان هم از شما قدردانی خواهند کرد (مسئله خراسان است) در طهران ممکن است در اطراف مسئله خراسان حرفهائی زده شود ممکن است باز ندای مظالم و حرفهائی دیگری راجع بکشتل محمد تقی خان بگوش مردم خوانده شود ولی ما این نظر را نداریم و از شما بواسطه دفع کشتل محمد تقی خان تشکر میکنیم شما باید امنیت در یک قسمت بزرگ مملکت ایران موفق شدید که ممکن بوده بواسطه همین موسسات ما و ماجر احوال باهالی بدیخت آجا دچار خسارت فوق العاده شونده زما اهالی قسمت های دیگر مملکت بواسطه همین هوا بر ستیها و ماجر احوال دچار خسارت فوق العاده گردیده اند من از طرف نمایندگان خراسان و همچنین از طرف سایر نمایندگان از شما امتنان دارم که شما موفق بر رفع غائله خراسان شدید و امید واره در پشت همین کرسی خطابه تشکر از رفیع غائله گیلان هم میکنم و در هر صورت این نکته را میخواهم عرض کنم که در غائله گیلان دولت حضرتعالی هم مثل سایر دولت ها افعال بشرایط صلح نشود زیرا بدانید که برای رفع باقی علاج پیش نیست و آن مشقت آهنگین است راجع بگذشته این علو مساعدت بنده اول بود و نقد واری بای دیگر هم دارم که تالوتی عمل تکلیف کند مجبوره بواسطه اعدال گذشته بآینه هم امیدوار باشم و البته آقای رئیس الوزراء خوب میدانند که موقعیت مملکت يك مسئله اصلاحات اساسی نه تنها اندازی بلکه اصلاحات اجتماعی هم لازم دارد که اگر این اصلاحات بعمل نیاید ممکن است در آینه دچار يك اشکالات خدای نخواسته دچار مخاطرات شویم و چون میدانم ایشان هم همین عقیده را دارند امیدوارم در اجرای اصلاحات اجتماعی موفق شوند و در خانه بیانات خودم میخواهم چند کلمه دیگر تذکر بدهم همانطور که در جلسه خصوصی از طرف خود در قیام خود عرض کردم اینجام عرض خواهم کرد آقای رئیس الوزراء مادامی که شما در طریق اصلاحات بطریق خوبی مشی کنید در نزد ما عزیز بود و و قسرو منازات خواهید داشت لیکن يك چیز از شما بزرگتر است آن قانون و طریق اصلاحات است تا وقتی که شما در طریق اصلاحات قانون بامامی کنید دست بدست شما خواهم داد و هر وقت متصرف شوید البته موافق خواهید فرمود ما دیگر دست بدست شما نخواهیم داد

رئیس - آقای محقق العلماء مخالف هستند با موافق ؟

رئیس - آقای امین الشریعه - موافقم
رئیس - آقای مدرس ؟
مدرس - موافقم
رئیس - آقای اقبال السلطان ؟
اقبال السلطان - موافقم
رئیس - آقای تدین هم موافقت ؟
تدین - بلی
رئیس پس مخالفی نیست آقای محقق العلماء (اجازه نطق)
محقق العلماء - قبل برای اینکه سوء تفاهم سوء تسمیح تسامح نشود این عرض را با کمال اختصار و اقتصاد در تهیه اللهدمه و بعد از مقدمه يك کلمه هم می گویم مقدمه دارم آقای آن چیزی که مقدمه را معهود کند مقدمه اللهدمه عرض کنم این است که بنده یکی از نمایندگان هستم که کمال امیدواری را باین هیئت کابینه محترم دارم و داخل در اشخاص می باشم که کمال را می باغبان و باغبان اعتماد باین هیئت دولت داده اند اما میخواهم عرض کنم در سؤالات اخیر چه در دوره حکومت فید چه در حکومت چه قبل از حکومت سفید و حکومت سیاه یا حکومت سرخ که حالا انشاء الله باید با سرخ روئی نامن اصلاحات ایران را بکنم بر بنده و اصلاحات بکنم رسم شده بود يك الفاظ مشهور يك بیان نامه شیرین و کلمات حال نشینی را در کاغذ نوشته و بیش مردم می آوردند و میگفتند این بیان نامه فلان رئیس الوزراء است در ضمن هم يك کلمات مشعشع داشت خیلی دلنوازه بعال ملت ایران حالا هم يك پروگرامی از طرف دولت بمجلس تقدیم شده البته ما باین پروگرام و هیئت دولت معتقدیم بخصوص بنده میتوانم بگویم که مقام و کالات آقای قوام السلطنه را از سابق زمان خبر دارم و در فارس هم بعال ایشان کمال آشنا بودم ولی البته باید اینها در تحت يك عملیاتی بیرون بیایند که مردم بعد از این مدت دو سه ماه يك استفاد بکنند نه مثل اهالی فارس که میدانند بلند است و فریاد میزنند و کلائی پارلمان شما چه کردید ؟ فریاد در میان آتش بنده است و صدای آنها شنیده میشود آنها فریاد میکنند چه کردید باید این مطالب باسرع اوقات اجراء شده و موقع عمل گذارده شود این پروگرام دولت را هر کسی ببیند میتواند منکر شود کدام يك از این مواد بد است بنده عکس آقای سردار معظم که فرمودند سالیهای پیش در مجلس فقط گفتگو دراصل پروگرام میشد بنده میگویم کلی طبعی تحقیق بوجود افراد است این مواد بمنزله این کلی طبعی است کلی طبیعتش پروگرام است و این مواد در تحت این پروگرام میباشد این مواد موادی است که باید در طریق گفتگو شو ولی بطریقی الا هم حالا هم آن چیزی که امروز اهم است این است که باید يك نظری بتمام ایالات و ولایات ایران بدست ویران شده و مردمانی که سائر عورت ندارند نموده هر کسی در قراء و فصاحت خطه فارس رفته میتواند بفهمد واز آنها به پرسد حالا که

مجلس تشکیل شده و چنین هیئت دولتی با کمال دلسوزی روی کار آمده و اصلاحات مملکت را عهده دار شده چه میخواهد به اینکه يك ماه تمام مجلس در هر يك از مواد پروگرام مذاکره کند بعد از يكماه یا چهل روز که در مواد این پروگرام مذاکره شد و رأی داده شد و تازه دولت داخل در اجرای يك يك مواد پروگرام بشود این ترتیب نه برای دولت و ملت نه برای آسودگی دل مردمی که از اطراف متوجه اند به پیشتر مرکز و این هیئت دولت و این نمایندگان برای آنها چه میکنند نتیجه تسریع نمیدهند پس عرض من این است که باسرع وقت مواد این پروگرام باید اعمال شود و خانه هیئت دولت يك توجهی باهالی فارس بکنند که دارند میسر شود
رئیس - چون مدتی است مجلس تشکیل شده و عده هم کافی نیست اگر آقایان موافق باشند ببنده دقیقه تفصیل داده شود
(در این موقع نمایندگان برای تفصیل خارج و پس از نیم ساعت مجدداً مجلس تشکیل گردید)
رئیس - چون سابقاً که اعلام شد که بیرون خارجه و پست و تلگراف انتخاب شود فراموش شد مستخرجین آراء را تعیین کنیم عده مستخرجین تعیین میشوند و در موقعی که مشغول مذاکره پروگرام هستیم آقایان يك يك بیرون تشریف میبرند اعضا کسبونها را انتخاب میکنند بکسبونها خارجه شش نفر بکسبونها پست و تلگراف هشت نفر ولی از آقایان خواهش میکنم که بیرون تشریف ببرند دیگر آنجا تشریف نبرند که مجلس از اکثریت نباشد (آقای سهام السلطان شرح استخراج نموده و آقایان تدین بهیکم فرعه معین شدند)
آقای آشیخ ابراهیم زنجانی - آقای فہیم الملک ،
رئیس - پس با آقای سهام السلطان بیرون تشریف ببرید و مشغول بانتخاب بشوید آقای محقق العلماء راجع بنطقشان يك جزئی توضیحی دادند توضیح میدهند بعد سایر آقایان مطالبشان را اظهار مینمایند
محقق العلماء - عرضم از حکومت سفید و سیاه و غیره اولاً بیان الفاظ مترادفه بود و دیگر از این حیث بود که ما فارسیها بهترین مبدوح خودمان را بکل سرخ تشبیه میکنیم باین مناسبت حکومت سرخ عرض کردم در خصوص توضیح راجع بفارس هم که عرض کردم يك پارچه آتشی است خود آقایان نمایندگان مستتر و هیئت دولت میدانند که يك زیادی آتش یکپهائی در فارس میباشد که اگر قوای محلی نمی بود آتش فارس خیلی بر افروخته شده بود
رئیس - آقای تدین (اجازه نطق)
تدین - بنده قبل اظهار اعتماد خودم رابه آقای رئیس الوزراء کرد و اولان هم در همان اعتماد هم نسبت بایشان وهم نسبت بسایر آقایان وزراء باقی هستم ولی نسبت باین پروگرام حاضر نظریاتی دارم و آن عبارت از این است که این پروگرام بعقیده بنده تا تمام است و لازم است بعضی موضوعات کاملاً مورد توجه دولت و هیئت دولت واقع شود این پروگرام هم اشاره بآنها نشده است آقای سردار معظم اظهار فرمودند ملت ایران محتاج به چهار چیز است بنده هم تصدیق میکنم

و موافقت و آن چهار چیز عدالت ، امنیت ، و نان و کار است - در موقع شماره البته چهار چیز است ولی بعقیده بنده این چهار چیز منتهی بیک چیز میشود و اصل عدالت است
سردار معظم - امنیت
تدین - امنیت هم از لوازم عدالت است عدالت حق را بحق رسانیدن است قانون اساسی حقوقی برای ملت ایران تعیین کرده و از جمله ملت ایران را در تأسیس بعضی مؤسسات و در اصل مقررات خود و مملکتشان شرکت داده است آن مؤسسات عبارت است از انجمن های ایالتی و ولایتی ، فایده اجنهای ایالتی و ولایتی باندازه واضح است که محتاج نیست بنده زیاد توضیح بدهم سابقاً بعد از آنکه قانون انتخابات اعضای انجمن های ایالتی و ولایتی از تصویب مجلس گذشت در بعضی نقاط ایران بتأسیس انجمنهای ایالتی و ولایتی شروع سدولی بطور ناقص متأسفانه بعد طوری شد که این موضوع به موقع اجراء نگذاشته نشود اهالی هر ایالت و ولایت مطابق آن حقوقی که قانون از برای آنها تعیین کرده است در تصفیه ادوات محلی خودشان حق شرکت دارند و امروز که مجلس شورای ملی دایر است و رسماً اظهار اعتماد بهیئت دولت می کند البته تمام ملت ایران می خواهند ببینند این حق را بالاخره مجلس بموقع اجراء خواهد گذارد و انجمنهای ایالتی و ولایتی را تأسیس خواهد کرد یا خیر بنده با رعایت اطراف این کار و با ملاحضه موقعیت امروزه این مملکت البته لازم میدانم که هیئت دولت عطف توجه خاصی مبذول داشته و این قسمت یعنی تأسیس انجمن های ایالتی و ولایتی را از جمله مواد پروگرام خودشان قرار دهند و چون در این پروگرام اسمی از ساده نشده بود باین جهت بنده لازم دانستم بایشان تذکر بدهم و بعد هم تقاضا کنم که این موضوع بخصوص جزء مواد پروگرام هیئت محترم دولت شود
دیگری که بنظر بنده محلی اهمیت دارد و بلکه در درجه اول از اهمیت است موضوع مطبوعات است مطبوعات مقام عالی و ارجمندی را در مملکت دارند منافع و فواید مطبوعات هر ملت فوق آنست که انسان می تواند در حلی يك عبارات مختصر ادا کند قانون اساسی آزادی مطبوعات را معتمد شده و بر طبق آن يك قانون مطبوعاتی نوشته شده است ولی این قانون مطبوعات يك چیز دیگر هم لازم دارد و آن عبارت از محکمه مطبوعات و تشکیل هیئت منصفه است بواسطه نبودن محکمه مطبوعات و نبودن هیئت منصفه که قانون اساسی حضور آنها را در محکمه مطبوعات معنی کرده است مطبوعات از آن مقام عالی خودشان تزلزل کرده اند مطبوعات باید تأثیرات شدید در روح يك ملت و مملکت داشته باشد ولی بواسطه نبودن يك محکمه که از هرج و مرج مطبوعات جلوگیری کند و رسیدگی نمایند متأسفانه آندازی که مترتب بر مطبوعات است از بین رفته و بنده چون فوق العاده علاقه مند هستم که مطبوعات ایران دارای مقام عالی و ارجمند باشند با اینکه هر

مطلبی که در مطبوعات درج میشود دارای اهمیت بوده و اثر مخصوصی داشته باشد باین جهت استدعا دارم که هیئت دولت اهمیت قانون مطبوعات را در نظر گرفته و آنرا جزء موادمعلی پروگرام خودشان قرار دهند موضوع سوم که بعقیده بنده محافظ تمام اصول اداری و اجتماعی يك ملك و مملکت است که آقای سردار معظم هم شنبان اشاره کردند مسئله مجازات است - مجازات لازم است تا مجازات نباشد امور هیچ اداره مملکت صحیح و مرتب نمیشود اگر مجازات در این مملکت در کار بود هر کس بسا يك خیالات و هوسهای طفلانه اقدامات کوچک یا بزرگ بر ضد اساس حکومت منی نمی کرد یعنی يك اصل مجرزی است که تمام این اصلاحاتی که هیئت محترم دولت میخواهد موفق شود که بموقع اجراء بگذارد بدون مجازات ممکن نیست البته هیچ حکومتی از صورت وجود يك مجازات که از روی قانون بوده و با پروگرام مرتب نوشته شده باشد تمیلات و تهورات نخواهد کرد بنا بر این برای حفظ تمام اصولی که ذکر کردم تهیه قانون مجازات لازم و چون در پروگرام هیئت محترم دولت ذکر از تهیه قانون مجازات نشده است بنده لازم میدانم قانون مجازات را تهیه بفرمایند و بعد از آنکه بمجلس آمد و تصویب شد فوراً بموقع اجراء گذارند تا تکلیف خادم و خائن و متجاوز کاملاً تمیز داده شود پس بنا این مقدمات خلاصه عرض بنده این است
۱ - تأسیس انجمنهای ایالتی و ولایتی
۲ - تأسیس محکمه مطبوعات و تشکیل هیئت منصفه
۳ - تهیه قانون مجازات
(در این موقع نصیر دیوان از مجلس خارج شدند)
رئیس - آقا بیرون تشریف ببرید عده کفایتی نیست
نصیر دیوان - نمیخواهم رأی بدهم
رئیس - رأی می دهند و دیگر تشریف نمی آورند
مجلس تعطیل می شود آقای امین الشریعه (اجازه نطق)
امین الشریعه - بنده که يك نفر و کبیل هستم واز راه دور این جا برای ادای وظایف و کالنی خودم آمدم در صحنه سیاست بوجه سفید باشخاص می نگریم مگر اینکه بعد خلاف آن ظاهر شود و چون در مجلس سابقه ندارم و بهخفا هم معتقد نیستم و اشخاص را بعمل در آتیه می شناسم باین جهت باین پروگرام دولت حاضر موافقم و جهاتش را هم علی الاجمال ذکر می کنم مقدمتاً عرض می کنم اینست که گفته میشود این پروگرام ناقص است و ضابطی باید داشته باشد با اینهم مطالبم بواسطه اینکه تصدیق خواهید فرمود که این مجلس دوره چهارم مثل مجلس سابقه نیست چرا که تأسیس و تشکیل بطور فوق العاده پیش آمده است و نظر بجای قبلیش آمده تصدیق خواهد شد که این مجلس از مجالس و نعمت غیر مترقبه فوق العاده است و نباید ماحالا این مجلس را داشته باشیم موقعیت مملکت

ایران هم موقع فوق العاده است و همچنین سیاست دنیا و موقعیت دنیا هم فوق العاده است پس این مجلس فوق العاده در دنیای فوق العاده با سیاست فوق العاده بایستی کارهای فوق العاده هم بکند.

بنده حقیقتاً معتقدم و می گویم اگر مجلس بخواند عرض را بابت نحوه بی اهمیتی صرف وضع قوانین و تنقیح لوایح و این قبیل کارها کند از آن اصولی که این قوانین فروغیر آنهاست باز خواهد ماند و بی الصیغ صفت البین خواهد بود پس امروز الاهیام فراموش زاریش گیریم و باید تشخیص دهم مهم است چه چیز است که آنرا پیش گیریم بنده می گویم جامعه هر ملتی در هر مملکتی واقع شود آن مملکت حکم خانه او را دارد اولاً بالذات باید فقط اختیارات خود را بکند که در آن خانه مختار باشد به چه نحو؟ به نحوی که در تشکیلات و انتخاباتش دور هر یک از امور اساس مملکتی قائم الذات باشد و مصالح مملکتی خود را بدون نظر بر جانب این و آن عمل نکند و اگر نشد و این موضوع از میان رفت وضع قوانین کار مهمی و بی اساسی است این اول قدم است بعد از آنکه یک مدتی در مملکت خودش این اختیار را حفظ کرد آن وقت در قدم ثانی وارد می شود به اصلاحات اساسی اصلاحات هم فرع بر حفظ اختیارات اولیه است حالا به پیشیم اصلاحات اساسی چیست و مهم مواد کدام است؟

مهم مواد آنکه یک مدت در سایه آن اندک ثانی نشد چیست؟

این را باید تشخیص داد و عمل کرد بنده عقیده ام این است که هیچ مصلحتی نمی تواند زندگانی کند مگر در سایه علم و ثروت عواید زندگانی هر ملت است و این دو چیز باید یکدیگر ملازم دارند ثروت که تحصیل شد سرمایه تحصیل علم است علم که تحصیل شد موجب پیدا کردن ثروت است مملکت باین دو قوه گردش می کند پس بنده معتقدم باینکه باید اول ثروت را منقسم به دو قسمت کنیم ثروت موجود محفوظ نمی ماند مگر به اصلاحات آزادی و اقداماتی که دولت در حفظ عایدات در نظر گرفته و در پروگرام نوشته البته محتاج به تنظیمات اداری و قانون استخدام مجازات است که باین نظر مأمور اولاً بداند که در پشت یک مزرعه می نشیند هیچ احادی نمی تواند از را بلند کند مگر قانون بنده معتقدم که اگر یک مستخدم دولت به بقای خود در کار اشتغال داشته باشد دیگر دزدی نمی کند ولی وقتی که خودش را مختار نمی داند و حقوق مملکتی هم ندارد که معاش خود را از راه البته مشقت باین دستان می شود ما باید به هم میسر شود موجود که ما داریم ما را بآن مرام اصلی که در حقیقت مختار بودن در حفظ مملکت مانده میسرساند یا خیر؟ بنده عرض می کنم نمی رسد فقط کاری که میتواند بکند خرج اداریات را براه بیندازد ولی برای حفظ استقلال مملکت کافی نیست و تنذیر شاهید فرمود اهل هیچ خانه محفوظ نمی ماند مگر وقتی که حاجت بقیه نداشته باشد که از او رفع حوائج بکند آن وقت اختیاراتش مصون و مختار بقیل خود بماند

البتة در موقع کسب هر حاجتی از غیر ممکن است مقاصدی نزدیک و ابقاء شود پس ما باید فقط و فقط راه رفع حوائج خانه را بکنیم و آن بیرون آوردن ثروت است که بتواند رفع حوائج ملت را بکند تا در سایه او از هر گونه تشبیهات و هر گونه تقاضا ها که ملحه با تشبیهات او وارد می کند محفوظ ماند پس بنده معتقدم باین که امروز بعد از نظر نام در ترتیب حفظ ثروت موجوده که عبارت از مالیاتهای است که از افراد ملت می گیرند و بنده نام نصف یا ثلث آنرا بگویم بیکجا می رود و علی الاجمال می توانم بگویم که آنچه از ملت گرفته می شود بمصارف جامعه ملی نمیرسد و باشخاص معین عاید میشود پس بعد از این ثروت موجوده و حفظ آن بانظر تشکیلات اداری به نحوی که مصون از حیف و میل شود مادام العمل از این است که حفظ ثروت بالقوه را بشاید اگر آقای رئیس الوزرا با یک شجاعت و یک مردانگی فوق العاده چنانچه عرض کرده مجلس فوق العاده سیاست فوق العاده البته باید رئیس الوزرا هم فوق العاده باشد و بای مردانگی بیان بکنند این ثروت بالقوه مملکت را بیرون آورد نما معلوم شود در آن چه فوایدی معنوی است که به مبدانند افشای رفع حوائج دولت و رفع گدائی ملت و خانه دادن به بیکاری های مملکت است و بهر وسیله از وسایلی که مقرون باشد و حشت نداشته باشد از این که بکمیانی های ارج بگوید دوست و سبب کزور لازم است اگر این قدر را برداشت و این عمل را بمنصه ظهور آورد ما می الخلفه می بینیم و میگویم لایق است که مجسمه اش ریخته شود و عقیده من هیچ اقدام دیگری قابل مذاکره نیست زیرا که حیثیات و بقای مملکت بسته است به حفظ این ماده که عملی شود و آن ساعتی که دولت حاضر شد با یک شجاعتی دست بکسر زده داخل کار شود همان ساعت دستان طمع تمام اشخاص از خانه ما کنده میشود ؟ برای اینکه ما را غیر محتاج مبدانند و قاتل آنچه بر ما تعین کرده اند از راه احتیاج ما نبوده است و آنچه بر ما فشار آورده اند من باب حاجت بوده خون ما را در شیشه می کنند و ما مجبوریم برای حفظ حیات خود عقب آنها برویم و آنچه از ما می خواهند اگر همه را بدهیم مجبوریم نصف آنرا بدهیم پس ای اشخاصیکه دل بستگی باین مملکت دارید بگوئید از این راه ما استقلال ابدی برای این تحصیل کرده باشیم استقلال جدی نه استقلال کاغذی خلاصه اینکه بنده معتقدم به این ماده آن مراد و اصل الاصول میدانم و رئیس الوزرا می کنند اگر در هیچ چیز جز این ماده داخل نشود و اجرا کنند قابل ستایش میدانم

خود کردند که لازم شد عرض کنم نماینده معتمد آقای فیهیم الملك اعتراف می فرماید که خوب است در ملت ضعف نظری باجری قوانین است بکنند البته هر دولتی نظرش باجری قوانین و لکن بایستی از این نظر هم غفلت نکرد که متأسفانه بعضی از قوانین طوری وضع شده که دولت در اجرای آن دچار اشکالات میشود و نخواهم عرض کنم چه قوانین وضع شده که هنوز قابل اجرا نیست ولی همین قدر اجمالاً آقایان را متذکر می کنم که خیلی قوانین وضع شده است بدون این که مقتضیات مملکت در آن رعایت شده باشد ولی امیدوارم که در این دوره چهارم تقنینیه میل دولت و نمایندگان معتمد این باشد که حتی الامکان قوانینی وضع شود که اصلاحات مملکت در او منظور بوده و قابل الاجراء باشد و حرف پر نسب و نظری نباشد باین آقای فیهیم الملك میفرماید آنچه نوشته شده است در تعداد مرام است تصور میکنم یک قدری بی انصافی کرده اند و شاید آنچه را ایشان مرام میدانند من جزء قوانین و اجرائیات بدانم نمی خواهم در این جا زیاده طول بکلام بدهم ولی اگر قدری توجه کنند خواهند دید که تکمیل امنیت جزء مرام نیست و انتظار نداشتم ایشان آنرا جزء مرام بدانند زیرا امنیت چیزی است که هر دولت باید برای آن با کمال جدیت اقدام کنند امنیت در مملکت یک وظیفه است که اگر دولت در آن قصور کند از انجام وظیفه خودش قصور کرده یا اگر بگویند اصلاح بوده در مملکت جزء مرام است البته تصدیق خواهید کرد که جزء مرام نیست (گفته شد صحیح است) یکی از مسائل حیاتی اصلاح بوده مملکت است بدون اصلاح بوده مملکت زندگانی ما مشکل خواهد بود در این صورت البته جزء مرام نیست لازمه حیات مملکت است راجع باظهارات ایشان هم بقدر ایشانرا متوجه میکنم که در پروگرام توجهی فرمودند ملاحظه فرمایند که آنچه در آن گفته شده جزو عیال است نه جزء مرام آقای سردار معظم با یک بیانات وافی و فصاحت آمیزی که اعتماد قابل تقدیر ایشان را بدولت معین مینماید بعضی اظهارات کردند تقریباً از همین قبیل بوده فرمودند عبارات پروگرام ناقص است البته شاید بیان من ناقص بوده ولی اینست اجرای عدالت اصلاح بودجه استخراج منابع ثروت مملکت و اصلاح طرق و شوارع و همچنین چیزهای دیگر که در پروگرام نوشته شده است چیزهایی است که قبلاً دولت در نظر گرفته که در این دوره اصلاحات را تقدیم بدارد و اگر آقایان نمایندگان مقتضی در این مواد ببینند البته توضیح خواهند داد و دولت هم بحسن قبول تلقی خواهد کرد ولی لازم نیست آنچه را که دولت در نظر گرفته و بایستی در مملکت اجرا شود تمام را در پروگرام خودش ذکر کند ممکن است بعضی مطالب طرف توجه دولت واقع نشده و بمطرف توجه واقع شود و یا اینکه بعضی از آقایان نمایندگان پیشنهاد کنند دولت قبول کند

باموافقت بین نمایندگان هیئت دولت بموقع عمل بیاید امیدوارم با این وحدت نظری که بین آقایان نمایندگان دولت موجود است تمام نظریاتی را که عرض کردم قابل اجراء باشد ولی از یک اظهار آقای سردار معظم خیلی متأسف هستم که در ضمن بیانات خودشان فرمودند وزارت فوائد عامه لازم نیست و باید حذف شود تصور می کنم کارهای عمده که باید بشود راجع باین وزارتخانه است شاید عباراتی که بیان کردم قدری ناقص باشد ولی اگر در پروگرام درست دقت کنند خواهند دید بیشتر اهمیتش که در پروگرام داده شده راجع بوزارت فوائد عامه است

زیرا اصلاح طرق و شوارع ایجاد و استخراج منابع ثروت مملکت و بعضی فوائد مهم مملکت راجع باین وزارتخانه است و چنانچه بعضی از آقایان در بیانات خودشان اظهار کردند اصلاحات طرق و شوارع و استخراج منابع ثروت مملکت لزوم حتی دارد و شاید آقای سردار معظم هم بایشان هم عقیده باشند حالا می فرمایند این وزارتخانه غیر لازم است من با نظریه ایشان اگر حقیقت داشته باشد متعالمم البته می دانند در هر جا بهر کاری بیشتر اهمیت میدهند برای آن کار وزارتخانه تأسیس می کنند مثلاً اگر در یک مملکتی وزارت معیات نداشته باشد یک موقع پیش می آید که با آن وزارت خانه محتاج می شود چون دولت در نظر دارد بکارهای فوق الذکر بیشتر از همه اهمیت دهد لذا وزارت فوائد عامه را در اول پروگرام مطرح کرده است شاید آقای سردار معظم در بودجه آن وزارتخانه نظری داشته باشند گمان نکنم بودجه آنهم چندان اهمیتی نداشته باشد زیرا اگر تبدیل یک اداره هم بشود باز همان بودجه را خواهد داشت و البته برای حقوق یک وزیر و یک معاون یک هیچ وقت نظری غیر لازم خواهد بود

از تصویر مجلس نگذشته است و دولت مشغول است در این باب یک مطالباتی بکنند لایحه قانون مجازات را بمجلس پیشنهاد کنند در خانه باز امیدوار هستم با اظهار موافقتی که از طرف نمایندگان نسبت به هیئت دولت می شود دولت هم میتواند موفق بانجام وظایف خود بشود

رئیس - گمان می کنم مذاکرات در کلیات کافی باشد

سردار معظم - بنده می خواهم توضیح بدهم زیرا در عرایض بنده سوء تفاهم شده است

رئیس - رأی می گیریم که مذاکرات کافی است یا خیر؟

سردار معظم - اگر در بیان نماینده سوء تعبیر شود و برخلاف مقصود او تعبیر شده باشد باید توضیح بدهم

رئیس - توضیح میفرمایید بدهید؟

سردار معظم - بله

رئیس - بفرمایید

سردار معظم - گویا بنده مطلب خود را بد ادا کردم بنده اعراض این نبود که مواد پروگرام ناقص است

بلکه بکسی عرض کردم این مواد زیاد است و عرض کردم اگر بنا شود پروگرام دولت موجب کار و نان و عدالت و امنیت را برای ملت ایران فراهم کند همین مواد برای پروگرام کافی است حالا هم تکرار می کنم بعد گفتم اگر دولت برای رسیدن باین مقصود موفق شود که واقفاً و جدلاً بودجه مملکت را اصلاح کند خدمت خیلی شایانی بملت کرده است و اگر بسایر مطالب موفق نشد من بقدر سهم خود دولت را قاصرو مقصر نمی دانم اما راجع بوزارت فوائد عامه بنده نظر بآن وزارتخانه تنها نداشتم ممکن است از این قبیل دوسه وزارتخانه دیگر پیدا کرد

من می گویم اول باید موجبات کار را فراهم نمود و بعد وزارتخانه تشکیل کرد و چون نظامی هستم اینطور مثل میزنم که اگر دولت پولی پیدا کرد اول باید یک گروهان تشکیل دهد بعد یک باطالون بعد یک فوج بعد اگر زیادتر اهمیت پیدا کرد وزارت جنگ تأسیس کند ولی بعضی ممکن است مخالف این عقیده باشند و بگویند اول باید وزارتخانه تشکیل داد بعد اگر پول پیدا شد یک گروهان تأسیس نمود و باز اگر پول پیدا شد گروهان دیگر من می گویم ما پول نداریم راههای ساخته خودمانرا تعمیر کنیم مادامی که پلهای چوبی ما همه خراب است و نمی توانیم تعمیر کنیم در این صورت وزارت فوائد عامه لازم نیست و باید وزارت پست و تلگراف و فواید و غیره تمام را یکی کرد و یک وزیر برای او تعیین نمود این است نظریه بنده و آنرا مدعی تر می دانم من تصور می کنم اگر یک پولهای در این مملکت پیدا شود ابتداء باید این راهها را تعمیر نمود و بعد وزارتخانه تشکیل داد این بود عرایض من فلا انصراری هم در رد و قبول آن ندارم و ممکن است در موقع دیگر یعنی در موقعی که بودجه مجلس فرستاده

رئیس الوزرا - بنده قبلاً اظهار تشکر می کنم از آنکه بیانی که آقایان نسبت به مدوات حاضر فرمودند البته وظیفه دولت اجرای خدماتی است که در نظر گرفته و از این حیث متنی بر کسی ندارد و تا این دولت باقی است البته در خدمات خود قصور نخواهد کرد ولی بعضی آقایان یک اشتباهی در ضمن فرمایش

در مقدمه پروگرام گفته ام باتجاری که از دوره های سابق پیدا کردم باید اصلاحاتی که در نظر است

آقای نماینده معتمد معق الملهاء در ضمن بیانات خودشان راجع بوضیعت فارس که ادا فرمودند ضمناً یک عبارت بیانی کردند فارس را بیک آتش سوزانی تشبیه کردند تصور می کنم این ناشی از یک حرارتی است که در ایشان فوری و آبی ایجاد شد و الا وضع فارس بطوری که ایشان اظهار فرمودند نیست و اگر یکی دو فقره سرعت واقع شده باشد نباید باین طور تعبیر بشود و ببلاده اگر فراموش نکرده باشند یک ذکری هم از بعضی دسائس کردند که آنرا هم تکذیب میکنم و گمان نمیکنم دسائسی در فارس بشود که بر خلاف امنیت و انتظام مملکت باشد آقای تدین راجع بلزوم و پیشنهاد قانون تأسیس انجمنهای ایالتی و ولایتی اظهار فرمودند دولت در تأسیس انجمنهای ایالتی ولایتی ترتیبی در نظر گرفته که در آنخصوص مطالباتی کرده و پس از آن بمجلس پیشنهاد نماید و اما راجع بقانون و مطبوعات و اظهاراتی که راجع بمطبوعات کردند در صورتی که مجلس موافق باشد لازم بداند تجدید نظری در آن بشود البته دولت هم استقبال خواهد کرد راجع بقانون مجازات اظهاراتی شد در قیاب مجلس قانون مجازاتی وضع شده است همچو نیست که مجازات بدون قانون باشد منتهی

می شود در آن وقت عرایض خود را عرض کنم البته اگر مجلس شورای ملی بودجه يك وزارتخانه را تصویب نکرد خود آن وزارت خانه قهراً از بین میرود ولی فعلاً نگاه داشتن و نگاهداشتن و تأسیس وزارتخانه ها اختیاریست باریست دولت است منتهی یادآوری می کنم که گاهی شده است بالانطق لزوم تجارت و فلاحت معطایا پست و تلگراف و فوائد عامه هم يك وزارت خانه بوده است

رئیس - برای این که نظریه خودمان را را تعقیب سکرده باشید باسم توضیح نطق مفصلی کردید

سردار معظم - چون در نطق بنده سوء تعبیر شده بود مجبور بودم توضیح بدهم

رئیس - ماده ۱۰۹ را قرائت کنید یا معنی توضیح را بدهید آقای مدرس (اجازه نطق)

مدرس - اگر چه مجلس خیلی طول کشیده است لیکن از آنجا که جنگ اول به از صلح آخر است مطلب را باید ختم کنیم اولاً شخصاً من باشخص آقای رئیس الوزرا و بایروگرام ایشان متعالمم نیستم و لکن عرض می کنم این پروگرام و همچنین فرمایشاتی که آقایان و کلاه کردند که متعلق به پروگرام بود هر دو مرام است

اغلب آقایان مطالب خوبی که بود همه را فرمودند و برای من چیزی باقی نگذاشتند بنده تقریباً ۲۲ پروگرام در اینجا دیدم تمامش مرام بوده و این پروگرام خودتان که پروگرام آقای رئیس الوزرا باشد بقیده من مرام تراست و همچنین اظهاراتی که آقایان و کلاه در موافقت آن میفرمایند مرام است چرا هر دو مرام است ؟ برای اینکه هیچ رئیس الوزرا می در پروگرام خود مواد بدی نیویسد والا خدای نکرده باید سلیقه اش کج باشد هر چه هر کسی می نویسد خوب می نویسد و لکن متأسفانه اجراء نمیشود آیا عیبش در کجا است عیبش از وزراء و وکلای است که مثل بنده می باشند البته اگر بنده خارج از پروگرام عرض بکنم آقای رئیس میفرمایند خارج از موضوع است چرا پروگرام های دولت در این پانزده سال اجراء نشده برای اینکه ما و کلا وقتی که اظهار اعتقاد بر رئیس الوزرا می کردیم اعتقاد شخصی که مثل من بودند از روی حقیقت نبود اگر از روی حقیقت بود بهانه جوئی از یکدیگر نمی کردند و تمام قوانین اجرا شده بود انقلاب هم از مملکت ما رفع شده بود ۱۰ سال است مملکت در حال انقلاب است و روز بروز انقلاب بیشتر میشود پس ملامتی نیست اگر گفته بشود این پروگرام مرام است باید فهمید چرا پروگرامها اجرا نمیشود ؟ جهش اینست که دولت دوام نمیکند دولت چهار ماهه و سه ماهه يك كدم پروگرام نمیتواند اجراء کند بالا تر از این میگویم اگر خدا بیغمبری هم معیوت کند نمیتواند احکام خود را در سه ماه اجرا بکند پس علاج این مسئله را باید کرد اگر چه آقای رئیس الوزرا فرمودند مرام نیست و موادی که در این پروگرام نوشته شده خیلی سهل است و اجرا هم میشود یکی از آقایان فرمودند وضعیات دنیا سخت

است و موقیعت دنیا هم فوق العاده است پس این مجلس فوق العاده در دنیای فوق العاده با سیاست فوق العاده بایستی کارهای فوق العاده هم بکند

بنده حقیقتاً معتقدم و می گویم اگر مجلس بخواند عرض را بابت نحوه بی اهمیتی صرف وضع قوانین و تنقیح لوایح و این قبیل کارها کند از آن اصولی که این قوانین فروغیر آنهاست باز خواهد ماند و بی الصیغ صفت البین خواهد بود پس امروز الاهیام فراموش زاریش گیریم و باید تشخیص دهم مهم است چه چیز است که آنرا پیش گیریم بنده می گویم جامعه هر ملتی در هر مملکتی واقع شود آن مملکت حکم خانه او را دارد اولاً بالذات باید فقط اختیارات خود را بکند که در آن خانه مختار باشد به چه نحو؟ به نحوی که در تشکیلات و انتخاباتش دور هر یک از امور اساس مملکتی قائم الذات باشد و مصالح مملکتی خود را بدون نظر بر جانب این و آن عمل نکند و اگر نشد و این موضوع از میان رفت وضع قوانین کار مهمی و بی اساسی است این اول قدم است بعد از آنکه یک مدتی در مملکت خودش این اختیار را حفظ کرد آن وقت در قدم ثانی وارد می شود به اصلاحات اساسی اصلاحات هم فرع بر حفظ اختیارات اولیه است حالا به پیشیم اصلاحات اساسی چیست و مهم مواد کدام است؟

مهم مواد آنکه یک مدت در سایه آن اندک ثانی نشد چیست؟

این را باید تشخیص داد و عمل کرد بنده عقیده ام این است که هیچ مصلحتی نمی تواند زندگانی کند مگر در سایه علم و ثروت عواید زندگانی هر ملت است و این دو چیز باید یکدیگر ملازم دارند ثروت که تحصیل شد سرمایه تحصیل علم است علم که تحصیل شد موجب پیدا کردن ثروت است مملکت باین دو قوه گردش می کند پس بنده معتقدم باینکه باید اول ثروت را منقسم به دو قسمت کنیم ثروت موجود محفوظ نمی ماند مگر به اصلاحات آزادی و اقداماتی که دولت در حفظ عایدات در نظر گرفته و در پروگرام نوشته البته محتاج به تنظیمات اداری و قانون استخدام مجازات است که باین نظر مأمور اولاً بداند که در پشت یک مزرعه می نشیند هیچ احادی نمی تواند از را بلند کند مگر قانون بنده معتقدم که اگر یک مستخدم دولت به بقای خود در کار اشتغال داشته باشد دیگر دزدی نمی کند ولی وقتی که خودش را مختار نمی داند و حقوق مملکتی هم ندارد که معاش خود را از راه البته مشقت باین دستان می شود ما باید به هم میسر شود موجود که ما داریم ما را بآن مرام اصلی که در حقیقت مختار بودن در حفظ مملکت مانده میسرساند یا خیر؟ بنده عرض می کنم نمی رسد فقط کاری که میتواند بکند خرج اداریات را براه بیندازد ولی برای حفظ استقلال مملکت کافی نیست و تنذیر شاهید فرمود اهل هیچ خانه محفوظ نمی ماند مگر وقتی که حاجت بقیه نداشته باشد که از او رفع حوائج بکند آن وقت اختیاراتش مصون و مختار بقیل خود بماند